

Van Postbus 60055, 6800 JB Arnhem
Velperplein 8, 6811 AG Arnhem
Telefoon (026) 355 13 55
Fax (026) 355 13 99
info@kplusv.nl
www.kplusv.nl

Rapport **Bijlagenboek: Bouwstenen van
de Kerntakendiscussie**

Opdrachtgever
Gemeente Losser

Referentie
Arnhem, 21 mei 2013

21 mei 2013
Ons kenmerk 1012354-016/mhu/bdi

Ons kenmerk 1012354-016/mhu/bdi

Inhoud

1	Stand van zaken	1
2	Financieel kader	5
3	Aanpak Kerntakendiscussie	7
4	Domein: zorg en welzijn	10
5	Domein: werk en inkomen	15
6	Domein: ruimtelijke ontwikkeling	19
7	Domein: bestuur en dienstverlening	25
8	Toelichting nummering bezuinigingsvoorstellen 2012	29
9	Toelichting nummering bezuinigingsvoorstellen 2013	1
10	Uitleg bij het Excel-document	7

Stand van zaken

Wat vooraf ging

Net als andere gemeenten, heeft de gemeente Losser al enkele bezuinigingsronden achter de rug. Om de Kerntakendiscussie op de goede gronden te voeren, is het behulpzaam kort terug te blikken op eerdere keuzeprocessen. Dit om de toekomstige keuzes in het goede inhoudelijke en financiële perspectief te plaatsen. De terugblik focust zich op de bezuinigingen in de laatste twee Programmabegrotingen. Daarnaast duiden wij kort de stand van de ambtelijke organisatie en de strategische visievorming.

Kenmerk van eerdere keuzeprocessen

Bij het maken van keuzes gaat het erom dat deze binnen de door de raad vastgestelde kaders kunnen worden gerealiseerd. De kans hierop hangt af van:

- de kwaliteit van de **onderbouwing** van de keuze;
- de mate van inzicht in de **consequenties** van de keuze.

In een keuzeprocess kunnen zowel technische als beleidsinhoudelijke keuzes worden gemaakt. Bij technische keuzes gaat het om 'uitgaven verlagen' of 'inkomsten verhogen', zonder dat sprake is van een expliciet inhoudelijke afweging. Bij beleidskeuzes gaat het om een 'herijking van ambities' van de gemeente. Dat bij een herijking van ambities ook sprake is van het verlagen van uitgaven, of het verhogen van inkomsten is van ondergeschikt belang in de karakterisering van keuzes.

Keuzes in Programmabegrotingen 2012 en 2013

In de Programmabegroting 2012 is een bezuinigingspakket van 27 maatregelen vastgesteld met een structurele omvang (vanaf 2015) van circa 1,2 miljoen euro. In de Programmabegroting 2013 is aanvullend hierop een bezuinigingspakket van 28 maatregelen vastgesteld met een structurele omvang (vanaf 2016) van circa 1,3 miljoen euro.

Om een beeld te schetsen van de hardheid en kwaliteit van de al doorlopen keuzeprocessen, zijn de vastgestelde 55 bezuinigingsmaatregelen met een totale structurele omvang van circa 2,5 miljoen euro gekenmerkt. Dit levert het volgende beeld op:

Kenmerk bezuinigingen en ombuigingen		
Inkomsten verhogen	Uitgaven verlagen	Ambities herijken
10	35	10

Uit de tabel blijkt dat er in de laatste twee keuzeprocessen relatief weinig ambities zijn herijkt. Maatregelen hebben met name een technisch karakter, zoals:

- bezuinigingen in de vorm van taakstellingen en kortingen; zowel op de eigen organisatie als op 'derden'. Het betreft financiële keuzes, zonder inzicht in de uiteindelijke effecten op de betreffende organisatie en de dienstverlening door of aan de gemeente;
- schrappen van budgetten 'onvoorzien', waardoor er binnen de exploitatie nog maar beperkt ruimte is om tegenvallers op te vangen;
- het doorvoeren van technische maatregelen, zoals aanpassing van de afschrijvingssystematiek en actualisatie investeringsplanning en bijstellen van de ratio weerstandsvermogen.

In een aantal gevallen is sprake van het herijken van ambities, door taken te schrappen en/of het ambitie-/kwaliteitsniveau expliciet aan te passen, zoals:

- een vermindering van het aantal speeltuinen (2012);
- het afschaffen van preventie logopedie (2013);
- het niet meer verzorgen van plaatsen van kerstbomen (2013).

Financiële stand van zaken

Onzeker meerjarenperspectief

De Programmabegroting 2013 kent na het inboeken van de vastgestelde bezuinigingen een sluitend meerjarenperspectief. Daarbij aangetekend dat een aantal taakstellingen nog moeten worden gerealiseerd en met doorgevoerde technische maatregelen vrijwel alle lucht uit de begroting is gehaald. Nieuwe tegenvallers leiden direct tot een exploitatietekort en de noodzaak nieuwe maatregelen te nemen.

Algemene reserve en weerstandsvermogen

De algemene reserve bedroeg bij het opstellen van de Programmabegroting 2013 circa € 2,4 miljoen. Daarbij is aangegeven dat door de omvang van het jaarresultaat 2012 en de voorziening die in 2012 moest worden getroffen voor de ontmanteling van Top-Craft de reservepositie van de gemeente zeer gering of zelfs negatief is. De verwachting is geformuleerd dat ook met de toevoeging van begrote positieve exploitatiesaldi in de periode 2013 – 2016 niet kan worden voldaan aan de door de gemeenteraad vast-/bijgestelde ratio weerstandsvermogen van 0,8.

$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandscapaciteit}}{\text{Benodigde weerstandscapaciteit}}$

Uit de Staat van Losser 2014¹ blijkt dat, na toevoeging van het verwachte resultaat over het boekjaar 2013, de algemene reserve circa € 2 miljoen gaat bedragen en daarmee € 400.000 is afgenomen ten opzichte het moment van opstellen van de Programmabegroting 2013. Aangekondigd wordt dat bij de Jaarrekening 2012 voorstellen worden gedaan voor het verbeteren van het weerstandsvermogen door de benodigde weerstandscapaciteit te verlagen (verminderen/afdekken risico's) en/of de aanwezige weerstandscapaciteit te verhogen.

Nieuwe tegenvallers kondigen zich aan

In de Staat van Losser 2014 wordt het financieel perspectief voor de gemeente geactualiseerd. Daaruit blijkt een aantal financiële veranderingen: veelal nadelen en risico's (extra lasten) en in een enkel geval een eventueel voordeel. Veel posten zijn in de Staat van Losser (nog) PM opgenomen. Verdere uitwerking vindt plaats in de (beleidsarme) Kadernota 2014. Het structurele nadeel dat tot nu toe gekwantificeerd is in de Staat van Losser bedraagt € 340.000. Hier komt in 2014 en 2015 een incidenteel nadeel bij op van respectievelijk € 110.000 en € 40.000. Daar kunnen, wanneer meer informatie beschikbaar komt over bijvoorbeeld de efficiencykortingen op de drie decentralisaties binnen het sociale domein, nog wijzigingen in optreden.

¹ Staat van Losser 2014, gemeente Losser, 22 maart 2013.

Daarnaast zal het nadeel zal nog toenemen doordat:

- er naar verwachting² een forse korting plaatsvindt op de algemene uitkering uit het gemeentefonds (in de plaats van afschaffing van het btw-compensatiefonds en door bezuinigingseffecten uit het regeerakkoord): de door KplusV voor Losser geschatte omvang € 1.500.000;
- er extra middelen moeten worden gevonden voor de financiering van nieuw beleid, waaronder eventuele cofinanciering van de projectenagenda uit de Toekomstvisie: geraamde omvang € 250.000.

Aangezien de jaarschijven in de Programmabegroting 2013 nagenoeg sluitend waren, betekent dit dat het totale structurele nadeel nagenoeg gelijk staat aan het meerjarig begrotingstekort. Het meerjarig begrotingstekort wordt geraamd op € 2.090.000.

Stand van de organisatie

Op de ambtelijke organisatie van Losser zijn in eerdere bezuinigingsrondes al de nodige taakstellingen ingeboekt. Per saldo ging het om ongeveer 15 fte. Ook is per 1 maart 2011 het merendeel van de bedrijfsvoering en dienstverlening in een samenwerking met de gemeente Enschede ondergebracht. Dit betreft taken als de dienstverlening van burgerzaken, personeel en organisatie, financiën, communicatie en het bestuurssecretariaat. Op de meeste onderdelen die zijn overgegaan is een forse (personele) taakstelling ingeboekt, wat nog eens een formatiebezuiniging van 15 fte opleverde. In totaal ging het dus om 30 fte, bij een huidige omvang van ruim 100 fte.

Dit betekent dat niet alleen de lucht uit de begroting is geperst en tegenvallers direct noodzaken tot het maken van nieuwe keuzes, maar dat ook de lucht uit de organisatie is gehaald. Gegeven het huidige takenpakket van de gemeente, zijn er geen (substantiële) besparingen mogelijk op de ambtelijke organisatie.

Stand van visievorming

De missie van de gemeente Losser luidt: "Sterker door noaberschap!". De basisgedachte van het noaberschap zit in de saamhorigheid en het handelen vanuit betrokkenheid bij elkaar. In de interne visie wordt dit verder ingevuld door het uitgangspunt dat Losser kiest voor het intensiever benutten van de kracht in de samenleving, zonder zich terug te trekken. De gemeente gelooft in de eigen kracht van mensen, die een eigen verantwoordelijkheid nemen, individueel en in georganiseerd verband.

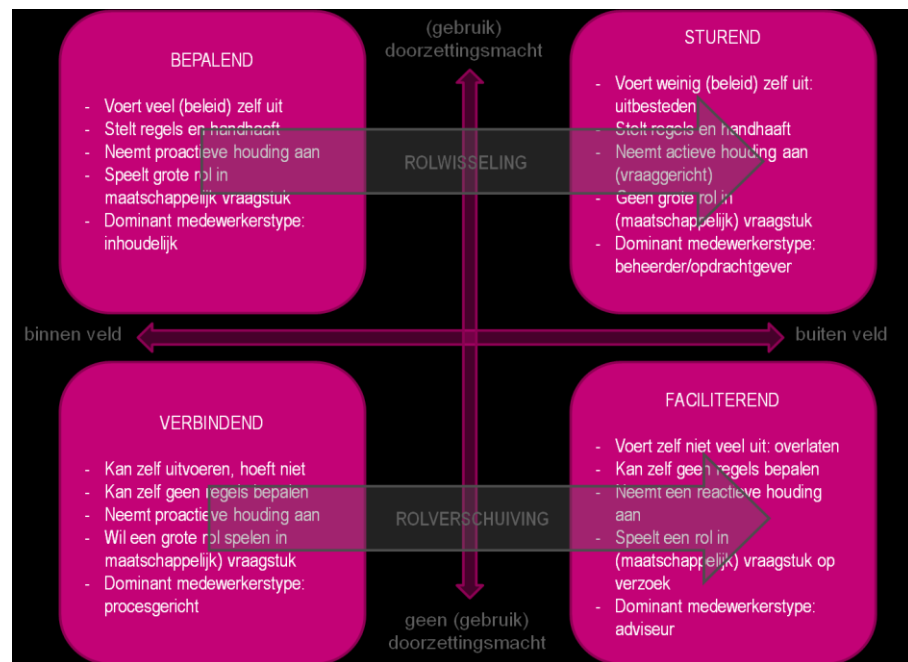
In haar visie benoemt de gemeente haar veranderende rol op een aantal gebieden. Zo wordt gesproken over rolveranderingen en -verschuivingen:

- van uitvoerder naar regisseur, facilitator of vraagbaak;
- naar faciliteren en stimuleren als partner en regisseur in plaats van een klassieke overheid;
- meer samen met mogelijke partners uitzoeken of en hoe taken door hen kunnen worden overgenomen of in samenwerking kunnen worden uitgevoerd.

² De exacte omvang van de korting op de algemene uitkering is nog onzeker. Mogelijk ontstaat na de meicirculaire meer duidelijkheid. Eventuele afwijkingen worden bij de kadernota toegelicht.

Hoewel enkele dominante rolveranderingen en –verschuivingen doorklinken in bovenstaande, vraagt de rol-neming van de gemeente nog om verdere concretisering. Dat geldt op zowel het totaalniveau van de gemeente, als per inhoudelijk domein (zie hoofdstuk 4). In de Toekomstvisie wordt verder op de rolverandering van de gemeente ingegaan.

Daarnaast acht KplusV het zinvol ook in de Kerntakendiscussie de genoemde ontwikkelingen in de rol van de gemeente op hoofdlijnen te benoemen en als kader voor het maken van keuzes te gebruiken. Als hulpmiddel geeft KplusV een schematische weergave van mogelijke (veranderende) rollen van de gemeente.

Deze verschuiving is ook terug te vinden in de visies van waaruit raadsleden in de twee bijeenkomsten tot keuzes zijn gekomen, bijvoorbeeld in de visie dat de gemeente meer overlaat aan burgers en andere partijen.

2

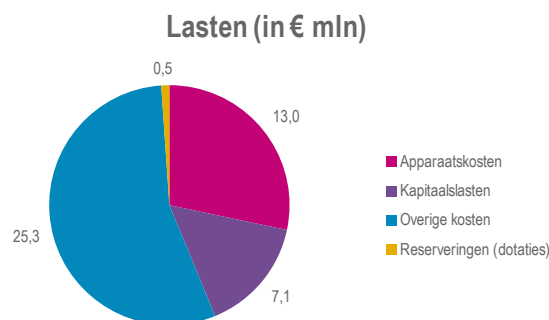
Financieel kader

Wat is de totale omvang van de begroting?

De totale begroting van de gemeente Losser bedraagt in het boekjaar 2015 circa 46 miljoen euro. Hierin zijn alle reeds vastgestelde taakstellingen verwerkt. Deze begrotingsomvang vormt het uitgangspunt voor de Kerntakendiscussie. Eventuele financiële veranderingen worden verwerkt ten opzichte van dit bedrag.

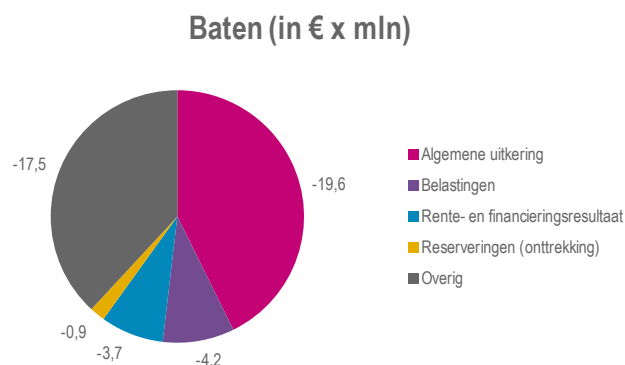
De totale lasten van de gemeente zijn grofweg onder te verdelen naar vier kostensoorten:

1. kapitaalslasten: rente- en afschrijvingslasten van investeringen;
2. apparaatskosten: totaal van directe en indirecte personele lasten en de materiële overheadkosten van Losser en (dienstverlening door) Enschede;
3. toevoegingen/dotaties aan reserveringen: wegzetten van middelen om de lasten van investeringen/uitgaven over meerdere jaren te verdelen;
4. overige kosten (werkbudgetten): personeel van derden, energie, inkoopkosten, betaalde pachten en huur, subsidies en inkomensoverdrachten.

Tegenover deze totale lasten, staan uiteraard de baten van de gemeente. De baten van de gemeente bestaan grofweg uit vijf soorten:

- algemene uitkering uit het gemeentefonds;
- opbrengsten uit 'algemene' belastingen o.a.: OZB, hondenbelasting, forensenbelasting;
- renteopbrengsten en financieringsresultaat o.a.: werkelijke en bespaarde rente, dividend;
- onttrekkingen aan reserveringen: inzet van 'gespaarde' middelen om incidentele lasten mee op te vangen;
- overige baten: specifieke/geoordeelde baten uit leges en heffingen (riool, afvalstoffen, vergunningen, et cetera), inkomensoverdrachten en subsidies.

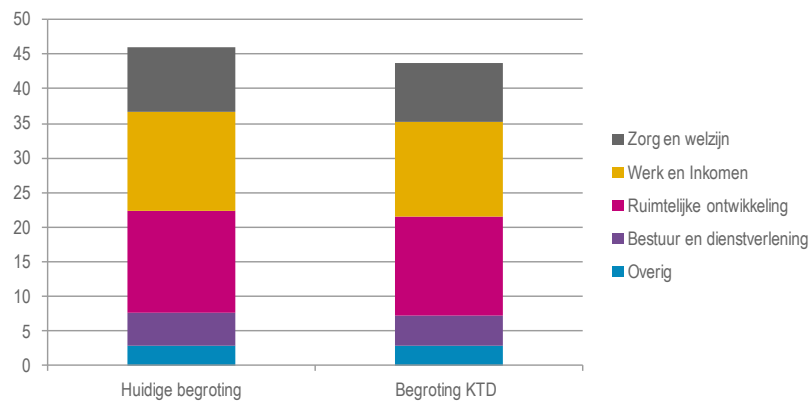

Wat is beïnvloedbaar?

De totale lasten van de gemeentelijke begroting kunnen worden ingedeeld naar:

- lasten met een wettelijke basis;
- meerjarig vastliggende lasten (tot en met volgende bestuursperiode);
- lasten van autonome taken die nog in onderzoek zijn (geen keuzemogelijkheid);
- lasten binnen beïnvloedbare keuzeruimte (bouwstenen).

Gelet op de geraamde structurele noodzakelijke bezuiniging (zie bijlage 1) is het doel de omvang van de gemeentelijke begroting van € 45,9 miljoen terug te brengen tot € 43,8 miljoen. Dit is figuratief als volgt weergegeven³:

Bouwstenen gemeentelijke begroting

De beïnvloedbare keuzeruimte wordt per inhoudelijk domein opgebouwd uit de bouwstenen. Per bouwsteen wordt aangegeven:

- wat het onderwerp is van de betreffende taak/product;
- wat de keuzes zijn;
- wat de financiële omvang van de keuze is;
- wat de (mogelijke) consequenties van de keuze zijn.

Per bouwsteen (taak) zijn maximaal vier keuzes geformuleerd, afgebakend door een boven- en ondergrens. De *bovengrens* wordt gevormd door de per 2015 bestaande taken en het vastgestelde kwaliteits- en ambitieniveau. Dit betekent dat de begroting wordt opgebouwd uit bestaande 'bouwstenen' en geen nieuwe taken of hogere ambitie- of kwaliteitsniveaus als keuzes zijn geformuleerd.

Tevens is een *ondergrens* van uitvoering geformuleerd. Dit wordt bepaald door factoren als: het wettelijke minimumniveau van taakuitvoering, de lasten die meerjarig vastliggen of het taakniveau waarin redelijkerwijs moet worden voorzien om een basisniveau aan voorzieningen en infrastructuur in stand te houden.

³ De gemeentelijke begroting is opgebouwd uit de vier domeinen en een categorie 'overig', waarin o.a. de uitvoering van de Wet Onroerende Zaken (WOZ) valt.

Aanpak Kerntakendiscussie

Veranderende (financiële) omstandigheden...vragen om een innovatie aanpak!

De gemeente bevindt zich organisatorisch en financieel in een lastige situatie. Vaak wordt in deze gevallen automatisch gegrepen naar bezuinigingsmaatregelen door beleid en daarmee lasten te schrappen. Een methode die uitgaat van onmogelijkheden: wat kunnen wij als gemeente niet langer (voor u) doen? De huidige financiële situatie en externe ontwikkelingen (zoals de decentralisaties) vragen dat de gemeente zichzelf opnieuw uitvindt. Daarom is in de Kerntakendiscussie gekozen voor de methode van *bouwen*.

Kern van de aanpak

De methode van bouwen staat ook wel bekend als 'zero-based budgeting'. In de Kerntakendiscussie beginnen wij met een schone lei en bouwen met de gemeenteraad de begroting van de gemeente Losser opnieuw op. Eerst is de totale huidige budgettaire ruimte in beeld gebracht, namelijk € 45,9 miljoen (zie bijlage 2). Daarop wordt de geraamde omvang van de benodigde bezuiniging van € 2,1 miljoen (zie bijlage 1) in mindering gebracht. Daarmee is het financieel plafond van de begroting vastgesteld op 43, 8 miljoen. De beschikbare budgettaire ruimte wordt eerst gevuld met lasten die onontkoombaar en niet-beïnvloedbaar zijn vanwege wettelijke verplichtingen en meerjarig vastliggende verplichtingen.⁴ Dit is voor Losser een bedrag van circa € 38,1 miljoen. Daarnaast is de (op korte termijn) beïnvloedbare ruimte geïnventariseerd, op basis waarvan keuzemogelijkheden zijn geïnventariseerd: de bouwstenen.⁵

Bouwstenendocument en verantwoording

Op basis van deze inventarisatie is een 'Bouwstenendocument' samengesteld in samenwerking met de ambtelijke organisatie, waarin keuzes per taakveld weergegeven zijn (zie de bouwstenen in bijlagen 4 tot en met 7). Op een aantal punten is door ambtelijke organisatie geen keuze of onderbouwing aangegeven. Daar waar dat niet is gebeurd heeft KplusV keuzes geformuleerd. Deze keuzes zijn gebaseerd op ervaringen met Kerntakendiscussies bij vergelijkbare gemeenten:

- keuzes geformuleerd door KplusV zijn aangeduid met ^k;
- keuzes gemaakt door de ambtelijke organisatie, maar waarvan de financiële omvang is ingeschat door KplusV, zijn aangeduid met ^v.

Voor de door KplusV bepaalde financiële omvang van taken heeft de begroting van de gemeente Losser als leidraad gediend. Bij het ontbreken van specifieke posten voor bijvoorbeeld personele lasten is daarbij de post 'doorbelasting nacalculatie' meegenomen. Deze post omvat zowel de personeelslasten voor de ambtelijke inzet, de opslag voor indirecte kosten en andere niet directe kosten. Van de 'doorbelasting nacalculatie' is nog niet duidelijk hoe de kosten per taak zijn opgebouwd (zie voor een voorbeeld het onderstaande kader).

⁴ Langdurig vastliggende lasten zijn lasten die tot en met de volgende bestuursperiode (medio 2018) vastliggen en niet beïnvloedbaar zijn.

⁵ De totale beïnvloedbare ruimte waarop de inkomsten en keuzemogelijkheden die voor een ander moment worden bewaard omdat ze bijvoorbeeld van te beperkte omvang of in onderzoek zijn in mindering zijn gebracht.

Voor alle taken geldt dat de afbouw van de financiële omvang in principe over een langere termijn plaatsvindt. Dat geldt ook voor de post 'doorbelasting nacalculatie', waaruit de personele lasten en de doorberekening van indirecte kosten niet gelijk wegvallen met het beëindigen van een taak. Om de verhouding tussen taken qua financiële omvang eenduidig en vergelijkbaar te houden, is ervoor gekozen de cijfers voor wat beïnvloedbaar en niet beïnvloedbaar is te baseren op de begroting. Wanneer inzichtelijk is hoe de 'doorbelasting nacalculatie' is opgebouwd kan op basis van de resultaten van de kerntakendiscussie bij bijvoorbeeld de begrotingsbehandeling het daadwerkelijke financiële perspectief geschetst worden.

Voorbeeld: bedrijvencontacten

Voor de taak bedrijvencontacten bedraagt de doorbelasting nacalculatie € 62.215 (in 2015). Daarin is aan de hand van de inzet van 0,4 fte ongeveer € 22.000 opgenomen aan personeelslasten en € 10.000 aan indirecte lasten (de gemeente hanteert standaard een opslag voor indirecte kosten van 46,9%). Waaruit de overige € 30.000 bestaat wordt nog uitgezocht. Daarnaast bestaat de financiële omvang van de bouwsteen bedrijvencontacten uit een werkbudget van €12.500 en inkomensoverdrachten van € 29.342.

ZBB-bijeenkomsten met de gemeenteraad

In de themaworkshops per domein met raadsleden tijdens de eerste bijeenkomst van 25 april 2013 is de omvang van de wettelijke taken en meerjarige vastliggende lasten als gegeven beschouwd en de omvang van de bouwstenen (in totaal € 4,5 miljoen⁶) in begroting "op nul gezet". Vervolgens hebben raadsleden in de bijeenkomst aangegeven:

- in welke bouwstenen zij bij het opnieuw opbouwen van de begroting allereerst in willen investeren;
- welke bouwstenen zij willen behouden wanneer dat financieel mogelijk is; en
- voor welke taken geen financiële ruimte meer is.

Op deze manier en met de financiële omvang als ondersteuning wordt de vraag beantwoord wat de essentiële en niet-essentiële taken van de gemeente zijn. In de tweede bijeenkomst van 16 mei 2013 zijn de resultaten uit de eerste bijeenkomst teruggekoppeld en aangescherpt.

Vastgestelde spelregels en uitgangspunten Kerntakendiscussie

Om de Kerntakendiscussie goed te kunnen voeren zijn door het presidium de volgende uitgangspunten en 'spelregels' vastgesteld:

- Het financiële plafond van de begroting is vastgesteld op € 43,8 miljoen. Dit is een raming van de toegestane omvang van de begroting (2015) van € 45,9 miljoen, waarop de benodigde financiële middelen voor nieuw beleid, de geschatte korting van het Gemeentefonds en de nadelen uit de Staat van Losser 2014 in mindering zijn gebracht (zie hoofdstuk 2). In totaal gaat om een vermindering van de begroting van € 2.090.000.
- De in het meerjarenperspectief reeds ingeboekte bezuinigingen staan qua financiële omvang vast. Voor openbare werken is taakstellend een bedrag van € 380.000 ingeboekt. In de Kerntakendiscussie worden de keuzes van de raad eerst geplaatst in perspectief van deze taakstelling. Deze uitspraken worden verwerkt in de Nota kapitaalgoederen die op 2 juli 2013 aan de raad ter besluitvorming wordt voorgelegd.
- De producten uit de gemeentelijke begroting zijn ondergebracht in productclusters en op dit niveau zijn de bouwstenen (keuzemogelijkheden) voor de begroting geformuleerd.

⁶ Gecorrigeerd voor inkomsten.

- Aan iedere bouwsteen is een bedrag gekoppeld. Dit bedrag betreft een ruwe indicatie. De mate waarin de kosten daadwerkelijk kunnen worden afgebouwd (zie toelichting hiervoor), wordt na vaststelling van de kaders op 2 juli 2013 uitgewerkt in de Programmabegroting 2014. De bedragen van bouwstenen hebben als primair doel om het gesprek over inhoudelijke keuzes te faciliteren.
- Taken waarnaar onderzoeken lopen of waar de beïnvloedbare ruimte van geringe financiële omvang is, worden 'geparkeerd'.
- De Kerntakendiscussie gaat over inhoudelijke bouwstenen. De efficiency in de vorm van de omvang van de (indirecte) formatie en de bedrijfsvoering (overhead) en de inkomsten en de omvang en de inzet van de vrije en bestemmingsreserves zijn geen onderdeel van de Kerntakendiscussie.
- De wijze van uitvoering maakt geen onderdeel uit van de Kerntakendiscussie. Dit betekent bijvoorbeeld dat:
 - het een keuzemogelijkheid is dat voorzieningen worden 'afgestoten'. Daarmee wordt de gemeentelijke betrokkenheid namelijk beëindigd;
 - het geen keuzemogelijkheid is dat voorzieningen worden 'verzelfstandigd'. Daarmee wordt de uitvoering namelijk slechts in een andere (organisatie)structuur gegoten en blijft de gemeente voorzien in de uitvoering van de taak.
- Meerjarig vastliggende lasten zijn lasten die niet beïnvloedbaar zijn tot en met de volgende bestuursperiode (medio 2018).

Domein: zorg en welzijn

Schets van het domein

Het domein zorg en welzijn kent een grote mate van beleidsvrijheid. De belangrijkste wettelijke taken binnen dit domein zijn gelegen in de uitvoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning en de Wet publieke gezondheid. De Wet publieke gezondheid ziet bijvoorbeeld toe op de uitvoering van de openbare geestelijke gezondheidszorg (OGGZ) en algemeen gezondheidsbeleid. De taken op dit terrein zijn voor het grootste gedeelte belegd bij de GGD Twente. Op het gebied van maatschappelijke ondersteuning wordt het wettelijk kader vooral gevormd door de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). De gemeente heeft veel autonomie op dit taakveld om eigen accenten te leggen, maar de plicht om beperkingen in de zelfredzaamheid en participatie van inwoners te compenseren. Dit heeft onder andere betrekking op de voorziening huishoudelijke verzorging en vervoers- en woonvoorzieningen.

Op het terrein van gemeentelijke voorzieningen heeft de gemeente relatief weinig wettelijk verplichte taken. Zo staat het gemeenten vrij om te voorzien sportaccommodaties, speelvoorzieningen en culturele voorzieningen (of subsidies aan dergelijke organisaties). Wel zijn gemeenten verantwoordelijk voor voldoende gymruimten voor basisscholen en wanneer gemeenten eenmaal voorzieningen (kapitaalgoederen) hebben verworven/gerealiseerd, ontstaat een verplichting tot adequaat onderhoud. Verder gelden er wettelijke termijnen voor afbouw van subsidies en hebben gemeenten een verplichting als werkgever van personeel in ambtelijke dienst dat werkzaam is bij maatschappelijke en culturele instellingen.

Recente ontwikkelingen

Onderzoek privatisering zwembad

Er loopt een onderzoek naar privatisering van het zwembad. De resultaten worden in het voorjaar van 2013 verwacht.

Decentralisatie AWBZ en Jeugdzorg

Per 2015 wordt de gemeente verantwoordelijk voor de uitvoering van de jeugdzorg en de functies begeleiding en verzorging uit de AWBZ. Ook krijgt de gemeente te maken met het scheiden van wonen en zorg voor de zorg zwaarte pakketten 1 tot en met 4 en komt er een korting van 75% op de huishoudelijke hulp.

Eerdere bezuinigingen

In de bezuinigingsrondes in de Programmabegrotingen 2012 en 2013 zijn de volgende bezuinigingen van betekenis ingeboekt op het domein "Zorg en welzijn" (zie voor een overzicht van genummerde bezuinigingsvoorstellen en toelichtingen daarop bijlagen 1 en 2):

Programmabegroting 2012	Programmabegroting 2013
<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>
9: Sportaccommodaties huurverhoging	1. Taakstellende bezuiniging brede welzijnsorganisatie
Structureel: € 14.210	Structureel: € 143.000

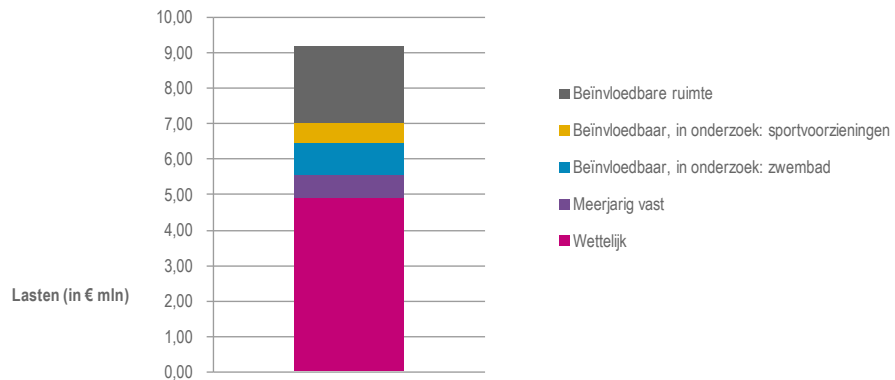
Programmabegroting 2012	Programmabegroting 2013
<i>Bezuinigingsvoorstel:</i> 10. Zwembad Structureel: € 50.000	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i> 2. Korting budgetten Carint Incidenteel: € 20.000
<i>Bezuinigingsvoorstellen:</i> 15. Subsidie overige culturele activiteiten 16. Monumenten Structureel: € 7.370	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i> 9. Uitv. Wmo – woningaanpassing: > € 7.500 niet vergoeden Structureel: € 75.000
<i>Bezuinigingsvoorstel:</i> 27. Speeltuinen Structureel: 49.530	<i>Bezuinigingsvoorstellen:</i> 12. Herstructurering adviesraden 13. Wijziging subsidiestelsel Structureel: € 20.000
	<i>Bezuinigingsvoorstellen:</i> 19. Tariefsverhoging binnensport/wijziging doorberekening 22. Sporthalbeheer Structureel: € 34.000
	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i> 23. Verlaging budget aanschaf speelvoorzieningen Structureel: € 5.000
	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i> 28. Aanpassen gemeentelijke bijdr. huish. hulp (Wmo) Structureel: € 100.000

Financieel kader domein

Het totale budget (de lasten) van het domein "Zorg en welzijn" bedraagt in het meerjarenperspectief 2015 circa € 9,3 miljoen euro. Na inboeken/realisatie van de taakstellingen op de fusieorganisatie welzijn 2025, de wijziging van het subsidiestelsel en herstructurering van de adviesraden komen de totale lasten in 2015 uit op circa € 9,2 miljoen euro.

Wettelijk	€ 5.041.000
Meerjarig vast	€ 685.000
Beïnvloedbare ruimte⁷	€ 3.388.000
Opbrengsten beïnvloedbare ruimte	€ 632.000
Netto omvang bouwstenen	€ 2.759.000

⁷ Inclusief zwembad en sportvoorzieningen. Deze taken zijn onderdeel van de Kerntakendiscussie, maar nog onderzoek en daardoor later beïnvloedbaar.

Binnen het domein is een bedrag van circa € 1,2 miljoen aan (specifieke) baten opgenomen. Dit betekent dat het financieel saldo van het domein "Zorg en welzijn" circa € 8 miljoen bedraagt. Dit saldo wordt gedekt vanuit de algemene middelen van de gemeente.

Bouwstenen voor begroting

De keuzes uit de bijeenkomsten van 25 april en 16 mei 2013 zijn gearceerd weergegeven.

Product/taak	Bouwstenen	Financiële omvang	Mogelijke consequenties
Sport algemeen^k (o.a. Inkomensoverdrachten sport van € 35.000 en ambtelijke inzet)	a. In stand houden bijdrage en inzet voor sport algemeen	€ 144.000	-
	b. Halveren bijdrage en inzet voor sport algemeen (handhaving ambtelijke capaciteit)	€ 110.000	Een hogere bijdrage voor leden, moeilijker voortbestaan voor gesubsidieerde verenigingen.
	c. Stopzetten bijdrage en inzet voor sport algemeen	€ 0	
Zwembad^k	a. Behouden inzet voor en bijdrage aan het zwembad	€ 570.000	
	b. Halveren van inzet voor en bijdrage aan het zwembad middels toepassing van het KNZB-concept 25-21.	€ 285.000	Minder mogelijkheden tot sporten, beperking van zwemmen voor doelgroepen als chronisch zieken, baby's, etc.
	c. Stopzetten van de inzet voor en bijdrage aan het zwembad.	€ 0	
Sportvoorzieningen^k	a. Behouden van bijdrage aan sportvoorzieningen	€ 333.000	
	b. De bijdrage aan sportvoorzieningen met een kwart verminderen	€ 250.000	Minder mogelijkheden voor de uitoefening van sport, minder sociale cohesie.
	c. Halveren van de bijdrage aan sportvoorzieningen	€ 167.000	
Bibliotheek en muziekschool^k	a. Handhaven subsidies aan de bibliotheek en muziekschool	€ 611.000	-
	b. Halveren subsidies aan de bibliotheek en muziekschool (handhaving ambtelijke capaciteit)	€ 314.000	De organisaties bevinden zich in een fusietraject en hervorming van DAP-kaarten, zodat kan worden aangesloten bij de decentralisaties. Bij halveren/stopzetten van de gemeentelijke bijdrage zal dat sterk stagneren en heeft gevolgen voor de realisatie van Kulturhus Losser.
	c. Stopzetten subsidies aan de bibliotheek en muziekschool	€ 0	
Evenementen^k (Kermis, evenementen en overige culturele activiteiten)	a. Huidige medewerking aan evenementen in stand houden	€ 71.000	-
	b. Halveren medewerking aan evenementen	€ 35.500	Mogelijke consequenties zijn hogere entreegelden of bijdrage voor leden en de kans dat aantal gesubsidieerde evenementen niet kan blijven voortbestaan.
	c. Medewerking aan evenementen stopzetten	€ 0	
Monumenten^k (Openluchttheater, Steenfabriek, Gemeente-toren, Erve Kraesgenberg en diverse monumenten)	a. Huidige inzet voor monumenten behouden	€ 16.000	-
	b. Halveren inzet voor monumenten	€ 0	Mogelijke effecten minder subsidieverstrekking voor monumenten, minder inzet voor monumentenbeleid.

Amateurkunst^k	a. In stand houden van subsidies voor amateurkunst	€ 39.000	-
	b. Halveren subsidies amateurkunst (handhaving ambtelijke capaciteit)	€ 31.000	Verhoging van de bijdrage voor leden, afname van ledenaantallen een aantal georganiseerde evenementen en verschraving cultureel aanbod onderwijs.
	c. Stoppen met subsidies en ambtelijke inzet aan amateurkunst	€ 0	
Algemene maatschappelijke dienstverlening^k	a. Behouden inzet voor algemene maatschappelijke dienstverlening	€ 166.000	-
	b. Halveren inzet voor algemene maatschappelijke dienstverlening	€ 83.000	Mogelijke gevolgen voor dienstverlening (wachlijsten)
	c. Stopzetten inzet voor algemene maatschappelijke dienstverlening	€ 0	Geen laagdrempelige, toegankelijke ondersteuning meer voor tijdelijk minder redzame burgers)
Sociaal cultureel werk^k	a. Behouden inzet voor sociaal cultureel werk	€ 335.000	-
	b. Halveren inzet voor sociaal cultureel werk	€ 167.500	Er komen wettelijke taken op de gemeente af in het kader van de decentralisaties. Huidige keuzes kunnen de omgang daarmee faciliteren of belemmeren.
	c. Stopzetten inzet voor sociaal cultureel werk	€ 0	
Dorp- en wijkvoorzieningen^{k***} (Kulturhus De Lutte, Overdinkel en Losser, De Gleen, Klussenhuis, De Saller en Plechelmusstraat, dorpsraden)	a. In stand houden gemeentelijke inzet dorp- en wijkvoorzieningen	PM	
	b. Halveren gemeentelijke inzet dorp- en wijkvoorzieningen	PM	Onderminning van de stimulans en aanjaagfunctie voor meer burgerparticipatie, noaberschap en burgerverantwoordelijkheid, gevolgen voor decentralisaties.
	c. In stand houden van dorp- en wijkvoorzieningen overlaten aan maatschappelijke partners	PM	
Welzijnswerk ouderen^k (Ouderenbeleid algemeen)	a. Inzet voor welzijnswerk ouderen behouden	€ 54.000	-
	b. Halveren inzet voor welzijnswerk ouderen	€ 27.000	Minder activiteiten voor ouderen, hogere bijdragen voor leden en mogelijk kan een aantal gesubsidieerde voorzieningen niet blijven voortbestaan.
	b. Stopzetten inzet voor welzijnswerk ouderen	€ 0	
Jeugd- en jongerenwerk^v	a. In stand houden van bijdragen aan jeugd- en jongerenwerk	€ 233.000	-
	b. Halveren van bijdragen aan jeugd- en jongerenwerk	€ 116.500	Minder activiteiten voor jongeren, hogere bijdragen voor leden en mogelijk kan een aantal gesubsidieerde voorzieningen niet blijven voortbestaan. Heeft gevolgen voor het slagen van de transitie jeugdzorg en het ontwikkelen van Welzijn nieuwe stijl.
	c. Stoppen met bijdragen aan jeugd- en jongerenwerk	€ 0	
Speeltuinen en speelplaatsen	a. Blijven investeren in vervanging van speelplaatsen en speeltuinen	€ 45.000	-
	b. Halvering van investeringen in vervanging van speelplaatsen en speeltuinen	€ 22.500	Minder speelmogelijkheden voor kinderen.
	c. Niet langer speeltuinen en speelplaatsen vervangen, maar overdragen aan de burger	€ 0	
Wmo vervoersvoorzieningen	a. Voortzetting huidig beleid vervoersvoorzieningen (zonder eigen bijdrage voor taxikosten en eigen vervoer)	€ 16.000	-
	b. Invoering eigen bijdrage voor taxikosten en eigen vervoer	€ 0	Verdere verschraving van voorzieningen.

Wmo woonvoorzieningen^v	a. Maximale vergoeding voor aanpassing van woningen op € 7.500 houden	€ 81.000	-
	b. Maximale vergoeding voor aanpassing van woningen verlagen naar € 4.000 (norm Enschede).	€ 24.000	Verdere verschraling van voorzieningen.
	c. Maximale vergoeding voor aanpassing van woningen verlagen naar € 2.500	€ 0	
Coördinatie vrijwillige zorg-mantelzorg	a. Behouden inzet voor coördinatie vrijwillige zorg-mantelzorg	€ 45.000	-
	b. Halveren inzet voor coördinatie vrijwillige zorg-mantelzorg	€ 22.500	Minder waardering van mantelzorgers en vrijwilligers,
	c. Stopzetten inzet voor coördinatie vrijwillige zorg-mantelzorg	€ 0	mantelzorgers mogelijk minder goed in beeld, groter beroep op individuele voorzieningen.

Voor een aantal taken wordt (op dit moment) geen mogelijkheden gezien voor keuzes/bouwstenen in de Kerntakendiscussie. Het betreft onder andere:

- jeugdgezondheidszorg, openbare gezondheidszorg⁸ en een aantal taken voor de Wmo (o.a. rolstoelen en huishoudelijke verzorging): dit betreft de uitvoering van wettelijke taken (en betalingen aan GGD), die met de decentralisaties in zicht niet in de Kerntakendiscussie ter discussie worden gesteld.
- vanuit de ambtelijke organisatie wordt ten aanzien van het subsidiestelsel Welzijn voorgesteld de wijze van subsidieverlening te onderzoeken. Mogelijke modellen zijn: 1) projectsubsidie; 2) activiteitsubsidie (die bijdraagt aan gemeentelijke doelen); 3) wijk/straat/buurtsubsidie voor lokale initiatieven; 4) een innovatieprijs; of 5) huidige model van een bijdrage per lid handhaven. Ook wordt betreffende de decentralisaties voorgesteld dat voor het geheel in een aanbestedingsvorm met wijkbudgetten gewerkt gaat worden. Via bepaling van de doelgroepen (jeugd, ouderen, et cetera) en budgetten kan per wijk/dorp een aanbesteding aan de beste bieder plaats vinden.

Bovendien lopen voor de binnensport en het zwembad momenteel onderzoeken naar de mogelijkheden van privatisering. De privatisering van het onderhoud van buitensportvoorzieningen wordt in 2013 afgerond.

⁸ Er vanuit gaande dat dit het uniforme (wettelijke) deel betreft.

Domein: werk en inkomen

Schets van het domein

De rol van de gemeente ligt bij het creëren van randvoorwaarden voor goed onderwijs en het bijdragen aan de oplossingen van factoren die optimale onderwijsdeelname belemmeren. De inhoud en kwaliteit van het onderwijs is een autonome verantwoordelijkheid van de scholen. De gemeente heeft op het gebied van onderwijs wettelijke taken ten aanzien leerplicht, de regionale meld- en coördinatiefunctie, onderwijshuisvesting, leerlingenvervoer, achterstandbeleid, voor- en vroegschoolse educatie (peuterspeelzaalwerk) en schakelklassen. Gemeenten hebben de plicht om op basis van een (halfjaarlijkse) taakstelling statushouders te huisvesten. De verplichting om te voorzien in een inburgeringstraject voor nieuwe instroom is komen te vervallen.

Gemeenten zijn verplicht tot uitvoering van de Wet werk en bijstand. Dit betreft een inkomensdeel (toetsing, verstrekking en controle) van de algemene bijstand. Gemeenten ontvangen hiervoor specifieke middelen en dragen deze over aan de bijstandsgerechtigden. Gemeenten zijn tevens verantwoordelijk voor de maximale participatie en integratie naar de arbeidsmarkt van deze doelgroep, vanuit het werkdeel van de wet. De wijze waarop gemeenten hieraan invulling geven, is voor een groot deel een autonome keuze van de gemeente. De wet schrijft verder voor dat gemeenten voorzien in bijzondere bijstand in bijzondere individuele gevallen. De regelingen die gemeenten hiervoor treffen zijn deels aan wettelijke richtlijnen verbonden, maar kennen ook een grote gemeentelijke beleidsvrijheid. Op het terrein van werk en inkomen hebben gemeenten bovendien een wettelijke verplichting in het kader van schuldhulpverlening.

Op het terrein van economisch beleid en toerisme heeft de gemeente geen wettelijke taak. Op dit beleidsterrein zijn lokaal economische omstandigheden en structuren bepalend voor de maatschappelijke opgaven. De gemeente kan er voor kiezen hierin een facilitaire en stimulerende rol te pakken. Verdere instrumenten zijn gelegen in ruimtelijke taken, waar het gaat om revitalisering van bedrijventerreinen en landschappelijke kwaliteit.

Recente ontwikkelingen

Ontmanteling Top-Craft B.V.

De gemeenteraden van Dinkelland, Losser en Oldenzaal hebben in december 2011 besloten om de Gemeenschappelijke Regeling voor de uitvoering van de sociale werkvoorziening op te zeggen en om deze in de toekomst zelf en anders uit te voeren. De gemeente Losser heeft er voor gekozen de SW-uitvoering primair onder te brengen in een nieuwe stichting. De bedoeling is dat de detachering en begeleiding gaat worden uitgevoerd door de afdeling WIZ en de onderdelen 'groen' en 'beschut' vanuit de stichting worden uitbesteed aan c.q. ondergebracht bij een externe (private) partij.

Participatiewet

In het nieuwe regeerakkoord ("Bruggen slaan, d.d. 29 oktober 2012") is de Participatiewet aangekondigd. Deze wet vervangt de eerder voorgenomen Wet werken naar vermogen. De strekking van de wet is dat gemeenten integraal verantwoordelijk worden voor de uitvoering van de Wsw, de Wwb en de Wajong (nieuwe instroom).

De hervorming gaat gepaard met een korting van 1,8 miljard euro, welke wordt verspreid over zes jaar. Daarbij stopt de nieuwe instroom in de Wet sociale werkvoorziening en dienen gemeenten zelf beschut werk te organiseren.

WIZ-samenwerking met Enschede

Momenteel wordt gewerkt aan een onderzoek naar de overdracht van taken van WIZ aan de gemeente Enschede, waarin ook wordt aangegeven wat het betekent als Losser deze taak zelfstandig blijft uitvoeren. Na het onderzoek volgt advisering van de ondernemingsraden van de gemeenten Enschede en Losser. In het voorjaar van 2013 wordt definitieve besluitvorming door beide colleges en raden verwacht.

Eerdere bezuinigingen

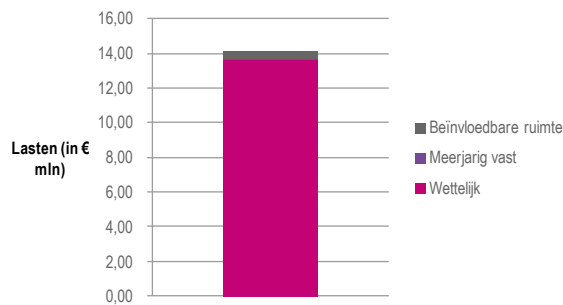
In de bezuinigingsrondes in de Programmabegrotingen 2012 en 2013 zijn de volgende (bundeling van) bezuinigingen van betekenis ingeboekt op het domein "Werk en inkomen" (zie voor een overzicht van genummerde bezuinigingsvoorstellen en toelichtingen bijlagen 2 en 3):

Programmabegroting 2012	Programmabegroting 2013
<i>Bezuinigingsvoorstel:</i> 1. Ombuigingen TopCraft Structureel: € 252.000	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i> 20. OKE wetgeving – vergoeding kosten kinderopvang Structureel: € 56.000
<i>Noot:</i> TopCraft wordt inmiddels ontmanteld en de activiteiten en het personeel van Losser worden in een nieuwe stichting ondergebracht.	
<i>Bezuinigingsvoorstellen:</i> 5. Toerisme – voorlichting en promotie 11. Bijzonder onderwijs 13. Onderwijsraad 14. Kinderopvang 21. Beheer markten Structureel: € 13.650	

Financieel kader domein Werk en inkomen

Het totale budget (de lasten) van het domein "Werk en inkomen" bedraagt in het meerjarenperspectief 2015 circa € 14,2 miljoen.

Wettelijk	€ 13.623.000
Meerjarig vast	€ 90.000
Beïnvloedbare ruimte	€ 491.000
Netto omvang bouwstenen	€ 491.000

Binnen het domein is een bedrag van circa € 8,6 miljoen aan (specifieke) baten opgenomen. Dit betekent dat het financieel saldo van het domein "Werk en inkomen" circa € 5,6 bedraagt. Dit saldo wordt gedekt vanuit de algemene middelen van de gemeente.

Bouwstenen voor begroting

De keuzes uit de bijeenkomsten van 25 april en 16 mei 2013 zijn gearceerd weergegeven.

Product/taak	Bouwstenen	Financiële omvang	Mogelijke consequenties
Maatschappelijke stages^k	a. Behouden betrokkenheid maatschappelijke stages	€ 26.000	
	b. Halveren betrokkenheid maatschappelijke stages	€ 13.000	Verminderde/geen coördinatie voor maatschappelijke stages, meer druk op scholen.
	c. Beëindigen betrokkenheid maatschappelijke stages	€ 0	
Kinderopvang^k	a. Behouden bijdrage kinderopvang algemeen	€ 59.000	
	b. Halveren bijdrage kinderopvang algemeen	€ 29.500	Vermindering van sociale vangnet.
	c. Bijdrage kinderopvang algemeen geheel beëindigen	€ 0	
WWB – inkomensdeel	a. Huidige toeslagen behouden	€ 91.000	-
	b. Toepassen van een minder hoge toeslag uitkeringsgerechtigden met € 0 medebewoner en lagere bedragen langdurigheidtoeslag		Strenger beleid en lagere toeslag, toenemende armoede en schuldenproblematiek. Daarmee zakt het beleid op dit punt onder de landelijke norm, maar het wordt ook in bijvoorbeeld Enschede toegepast.
Bijzondere bijstand	a. Geen invoering van drempelbedrag voor gebruikmaking van een collectieve ziektekostenverzekering	€ 24.500	-
	b. Invoering van drempelbedrag van € 125 voor gebruikmaking van een € 0 collectieve ziektekostenverzekering		Versobering van voorzieningen, toenemende armoede en schuldenproblematiek.
Bedrijvencontacten^k (deels ook inzet voor beleid op het gebied van economie, recreatie en toerisme)	a. Behouden inzet voor bedrijvencontacten	€ 104.000	-
	b. Halveren inzet voor bedrijvencontacten	€ 57.000	
	c. Beëindigen taak bedrijvencontacten	€ 0	Minder gestructureerd contact met ondernemers. Geen stimulerende en faciliterende rol van de gemeente.

Recreatie en toerisme^k	a. Huidige inzet en subsidies voor recreatie en toerisme behouden	€ 148.000	-
	b. Halveren inzet en subsidies voor recreatie en toerisme	€ 74.000	Vermindering van toeristische/promotionele activiteiten vanuit de gemeente.
	c. Stoppen met inzet en subsidies voor recreatie en toerisme	€ 0	Geen toeristische/promotionele activiteiten meer vanuit de gemeente, zoals bebording, promotiemateriaal in kader van de Schatkamer van Twente, contacten met het TBT. Stopzetten subsidie aan VVV.
Markten^{k***}	a. Huidige bijdrage aan markten behouden	€ ^{***9}	-
	b. Markten kostendekkend maken	€ 0	

Voor een aantal taken wordt (op dit moment) geen mogelijkheden gezien voor keuzes/bouwstenen in de Kerntakendiscussie. Het betreft onder andere:

- onderwijshuisvesting: vanaf volgend jaar wordt de onderwijshuisvesting gedecentraliseerd. In sommige gevallen wordt er al op toe gelegd en worden verdere keuze niet mogelijk geacht;
- uitvoering leerplichtwet en leerlingenvervoer: voor deze taken doet de gemeente Losser al het minimale, verdere versoering wordt binnen de wettelijke kaders niet mogelijk geacht;
- schuldhulpverlening: de uitvoering is bij de Stadsbank neergelegd, waarvan de uitvoeringskosten naar verwachting niet verder verminderd kunnen worden, mede als gevolg van de nieuwe wet op de Schuldhulpverlening, waardoor extra taken bij de Stadsbank zijn neergelegd;
- Bruto bijstand zelfstandigen: de gemeente neemt op basis van een productenboek diensten af van het ROZ (Regionale Organisatie Zelfstandigen). Momenteel wordt door WIZ onderzocht of er in de afname van het aantal diensten bespaard kan worden.

Tot slot betreffen de volgende bouwstenen slechts een relatief beperkt bedrag. Om die reden komen deze tijdens de Kerntakendiscussie niet aan de orde, maar worden voor een later moment 'geparkeerd':

Product/taak	Bouwsteen	Financiële omvang	Mogelijke consequenties
Onderwijsraad^y	a. Behouden onderwijsraad	€ 8.000	-
	b. Beëindigen onderwijsraad	€ 0	Verminderde communicatie tussen gemeente en onderwijs in Losser over ontwikkelingen.
Vangnetconstructie	a. Behoud minimabeleid voor personen ouder dan 18 jaar	€ 4.000	-
	b. Stoppen met minimabeleid voor personen ouder dan 18 jaar	€ 0	Risico dat minima ouder dan 18 jaar niet meer kunnen deelnemen aan maatschappelijke activiteiten.

⁹ Omvang van deze keuze is beperkt, maar van belang in een Kerntakendiscussie.

Domein: ruimtelijke ontwikkeling

Schets van het domein

Elke gemeente beschikt over kapitaalgoederen, zoals groenvoorzieningen, wegen, bruggen, riolering, water, vijvers en gebouwen. Het hebben van kapitaalgoederen is in grote mate een eigen keus. Wel heeft de gemeente een zorgplicht voor het onderhoud/beheer van de kapitaalgoederen in de openbare ruimte. In het bepalen van een adequaat (beeld)kwaliteitsniveau heeft de gemeente een zekere mate van vrijheid. De ondergrens van het onderhoud wordt gevormd door de zorg voor veiligheid en het voorkomen van kapitaalvernietiging. Dit kan ontstaan door het uitstellen van onderhoud dat later tegen meerkosten hersteld moet worden. Een voorbeeld hiervan is een weg waarbij door uitstel van het onderhoud de fundering zozeer wordt aangetast dat de herstelkosten de uitgespaarde onderhoudskosten overtreffen (kapitaalvernietiging).

Op het gebied van milieu heeft de gemeenten de wettelijk taak om er in te voorzien dat burgers op verantwoorde wijze hun afval(water) kwijt kunnen. Ze is bovendien verantwoordelijk voor de ontwatering in het stedelijk gebied en het rioleringsbeheer. De gemeente heeft geen formele wettelijke taak ten aanzien van de realisatie van de groenblauwe structuur. Wel is zij verantwoordelijk voor een goede ruimtelijke ordening en afweging van ruimtelijke functies, vervat in structuurvisies, bestemmingsplannen, verzoeken planschade en dergelijke. Een en ander wordt op uitvoeringsniveau gereguleerd via vergunning, toezicht en handhaving. Daarbinnen zijn groenblauwe elementen belangrijk voor de kwaliteit van de leefomgeving, gezondheid van de inwoners en biodiversiteit. In de intensiteit waarmee de gemeente invulling geeft aan taken op het gebied van ruimtelijke ordening zijn keuzes te maken.

Op het gebied van de bereikbaarheid kent de gemeente een grote mate van beleidsvrijheid. In de randvoorwaardelijke sfeer bestaan er wel wettelijke regels en bepalingen waar in het verkeers- en vervoersbeleid rekening mee moet worden gehouden. Het gaat om regels ten aanzien van de verkeersveiligheid, geluidhinder (Wet milieubeheer) en luchtkwaliteit (besluit Luchtkwaliteit).

Recente ontwikkelingen binnen domein

Quickscan kapitaalgoederen

In 2012 heeft is een quickscan van de openbare ruimte uitgevoerd. In heeft in algemene zin uitgewezen dat de kapitaalgoederen er schoon en netjes bijliggen, maar (technisch) niet heel zijn. Daarnaast is geconstateerd dat er wel enige middelen zijn voor onderhoud, maar door eerder doorgevoerde bezuinigingen (taakstellingen) loopt de gemeente (op termijn) het gevaar op achterstallig onderhoud en kapitaalvernietiging. Er is echter geen geld en er wordt ook niet structureel geld gereserveerd voor vervanging, herinrichting en/of reconstructies.

Kadernota Kapitaalgoederen Openbare Ruimte

Conform de aanbevelingen van de rekenkamercommissie¹⁰ wordt op 2 juli 2013 aan de gemeenteraad een Nota kapitaalgoederen aangeboden. Hierin wordt een voorstel gedaan voor de realisatie van de financiële taakstelling op het beheer openbare ruimte van € 340.000 in 2014, oplopend naar € 380.000 vanaf 2015. De Kerntakendiscussie levert input vanuit de raad over de invulling van deze taakstelling. Pas als de raad keuzes maakt die het bedrag van € 380.000 overstijgen, zijn aanvullende besparingen mogelijk.¹¹

Potentiescan gemeentelijke gebouwen en gronden

Parallel aan de Kerntakendiscussie is er een potentiescan van de gemeentelijke gebouwen en gronden uitgevoerd. Deze is in april 2013 aan het college aangeboden. Hierin wordt aan gegeven dat door het vragen van marktconforme huren inkomsten structureel met € 30.000 omhoog zouden kunnen. Daarnaast wordt gesteld dat bij verkoop van gemeentelijk vastgoed in de huidige markt een opbrengst van €1.200.000 (incidenteel) mogelijk is. Keuzes worden in september in een Nota Vastgoed en een Notagrond beleid aan de raad voorgelegd.

Schrappen subsidies WIW

Op 17 januari 2012 heeft het College besloten het besluit d.d. 10 januari 2012 (nota gesubsidieerde arbeid), de arbeidscontracten van 3 WIW-werknemers en ID-werknemer binnen Openbare Werken te beëindigen voor twee jaar op te schorten, in afwachting van de keuzes omtrent het onderhoudniveau van de openbare ruimte (2013). Bij handhaving van het huidige niveau in de openbare ruimte moet deze capaciteit worden ingehuurd/ingekocht.

Aansprakelijkheid

Gemeenten worden steeds vaker op hun verantwoordelijkheid als beheerder van de openbare ruimte gewezen. Onlangs is de gemeente Stichtse Vecht na een ongeval als gevolg van slecht onderhoud aan een bepaald wegvak door de rechter aansprakelijk gesteld.

Eerdere bezuinigingen

In de bezuinigingsrondes in de Programmabegrotingen 2012 en 2013 zijn de volgende bezuinigingen van betekenis ingeboekt op het domein "Ruimtelijke ontwikkeling" (zie voor een overzicht van genummerde bezuinigingsvoorstellen en toelichtingen daarop bijlagen 2 en 3):

Programmabegroting 2012	Programmabegroting 2013
<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>
22. Verlaging van de budgetten voor beheer openbare ruimte	4. Taakstellende bezuiniging openbare ruimte
Structureel: € 100.350	Structureel: € 380.000

¹⁰ Rapportage onderhoud kapitaalgoederen Losser, Rekenkamercommissie Losser, februari 2011.

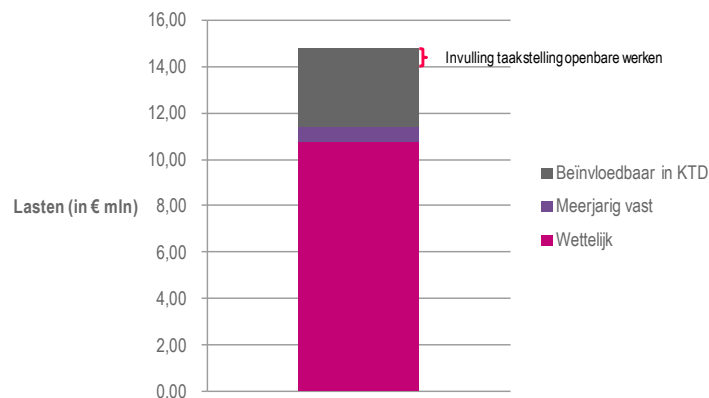
¹¹ De aannames voor de verdeling van de taakstelling over de deelprogramma's Openbare Werken is: Natuur en Landschap € 80.000; Wegen en Verkeer € 200.000; en gebouwen € 100.000.

<i>Bezuinigingsvoorstellen:</i>	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>
24. Verkeersbeleid – acties verkeersveiligheid	5. Eenmalige korting groot onderhoud wegen
25. Verkeersbeleid – wkzhdn derden	Incidenteel: € 500.000
Structureel: € 27.970	
Programmabegroting 2012	Programmabegroting 2013
	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>
	6. Eenmalige korting groot onderhoud gebouwen
	Incidenteel: € 300.000
	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>
	7. Efficiency onderhoud openbare ruimte
	Incidenteel: € 100.000
	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>
	8. Samenwerking waterschap
	Structureel: € 15.000

Financieel kader domein

Het totale budget (de lasten) van het domein "Ruimtelijke ontwikkeling" bedraagt in het meerjarenperspectief 2015 circa € 14,8 miljoen.

Wettelijk	€ 10.759.000
Meerjarig vast	€ 628.000
Beïnvloedbare ruimte	€ 3.408.000
Opbredngen beïnvloedbare ruimte c.a.¹²	€ 2.264.000
Netto omvang bouwstenen	€ 1.144.000

Binnen het domein is een bedrag van circa € 7,7 miljoen aan (specifieke) baten opgenomen. Dit betekent dat het financieel saldo van het domein "Ruimtelijke ordening" circa € 7,1 bedraagt. Dit saldo wordt gedekt vanuit de algemene middelen van de gemeente.

¹² Het bedrag bestaat naast de opbrengsten uit het verschil tussen de huidige beschikbare middelen en de kosten voor het handhaven van het huidige kwaliteitsniveau.

Bouwstenen voor begroting

De keuzes uit de bijeenkomsten van 25 april en 16 mei 2013 zijn gearceerd weergegeven.

Product/taak	Bouwstenen	Financiële omvang	Mogelijke consequenties
Plantsoenen en openbaar groen	a. Handhaven kwaliteitsniveau B/C. Inhuur nodig voor 1,7 fte (WIW)	€ 224.000 ¹³	-
	b. Kwaliteitsniveau B/C laten uitvoeren door de burger (lukt dat niet, dan zelf uitvoeren kwaliteitsniveau C)	€ 200.000	Grotere druk op burgers om kwaliteitsniveau van groen in stand te houden.
	c. Kwaliteitsniveau verlagen naar C	€ 0	Onderhoud groen wordt op minimum niveau uitgevoerd: minder maaien, schoffelen. Het netheidbeeld wordt minder dan huidig niveau.
Landschapsonderhoud	a. Behouden landschapsonderhoud	€ 58.000	-
	b. Beëindigen landschapsonderhoud	€ 0	Gemeente participeert niet meer in projecten (al dan niet met cofinanciering) in het kader van groene diensten in buitengebied. Gemeente speelt geen rol meer in ontwikkelingsmogelijkheden op het gebied van landschapsonderhoud.
Verkeersbeleid	a. Aanhouden (regionaal) verkeersbeleid en educatie en communicatie	€ 34.000	-
	b. Stoppen met regionaal verkeersbeleid en alleen bij start nieuwe schooljaar educatie en communicatie	€ 15.000	Geen uitvoering meer van regionaal beleid voor verkeer en vervoer en educatie en communicatie betekent minder inspraak in regio, minder voorlichting voor kinderen en geen mogelijkheden meer voor subsidies in de toekomst (v.b. Duurzaam Veilig).
	c. Na 2016 stoppen met (regionaal) verkeersbeleid en educatie en communicatie	€ 0	
Wegbeheer	a. Kwaliteitsniveau C/R aanhouden en onderhoud ongewijzigd. Inhuur nodig voor 1 fte (WIW).	€ 242.000 ¹⁴	-
	b. Kwaliteitsniveau ongewijzigd, maar minder klein onderhoud (meer groot) aan wegen (op basis van verkeersintensiteit en wegencategorisering).	€ 0	Kwaliteitsniveau ongewijzigd, maar minder klein onderhoud (meer groot) aan wegen (op basis van verkeersintensiteit en wegencategorisering). Mogelijk borden plaatsen 'Slecht wegdek'. Meer schade; grotere kans op aansprakelijkheid. Bij slecht onderhoud; Kans op royerling van verzekering
Onderhoud sloten en bermen	a. Bermen en sloten zelf onderhouden.	€ 25.000	
	b. Boeren bermen laten maaien of anders natuurlijk zijn gang laten gaan. Sloten blijven maaien.	€ 0	Klachten van verkeersdeelnemers.
Wegmeubilair	a. Investeren in en onderhoud en vervanging van zitbankjes, prullenbakken ed.	€ 45.000	
	b. Onderhouden van wegmeubilair, geen vervanging, maar overlaten aan adoptie.	€ 25.000	Consequenties voor toeristisch product, klachten.
	c. Geen onderhoud meer aan zitbankjes, prullenbakken, culturele kunstobjecten en fietsenrekken e.d. Indien kapot/onveilig niet meer vervangen.	€ 0	

¹³ Dit bedrag bestaat uit het beïnvloedbare bedrag (€150.000) en het bedrag dat benodigd is om 1,7 fte WIW in te huren om het huidige kwaliteitsniveau te handhaven (€74.000).

¹⁴ Dit bedrag bestaat uit het beïnvloedbare bedrag (€ 200.000) het bedrag dat benodigd is om 1 fte WIW in te huren om het huidige kwaliteitsniveau te handhaven (€ 200.000).

Straatverlichting	a. Investeren in en onderhouden van lichtmasten	€ 138.000	-
	b. Geen lichtmasten meer in het buitengebied ¹⁵	€ 90.000	De wegbeheerder kan aansprakelijk worden gesteld voor schade ontstaan door een eenzijdig verkeersongeval ten gevolge van gebrekkige of gevaarlijke toestand van de openbare weg. Deze aansprakelijkheid heeft alleen betrekking op de verkeersveiligheid en laat de sociale veiligheid buiten beschouwing.
	c. Alle lichtmasten verwijderen	€ 0	
Straatreiniging	a. Huidig kwaliteitsniveau behouden	€ 10.000	-
	b. Kwaliteitsniveau verlagen naar C. Dit betekent een verlaging van € 40.000, waarvan 75% wordt toegerekend aan de rioolheffing.	€ 0	Klachten van burgers, verminderde kwaliteit van de openbare ruimte.
Gladheidbestrijding	a. Huidig niveau gladheidbestrijding behouden	€ 132.000	-
	b. Alleen gladheidbestrijding op ontsluitingswegen en belangrijke punten als scholen en bejaardencentra).	€ 112.000	Kans op aansprakelijkheid.
	c. Alleen gladheidbestrijding op ontsluitingswegen.	€ 92.000	
	d. Stoppen met gladheidbestrijding. Borden aan de gemeentegrens. (In € 0 deze gemeente wordt niet gestrooid!)	€ 0	
Gemeentelijke eigendommen algemeen	a. Geen verandering in huren van gemeentelijke gebouwen	€ 30.000	
	b. Van alle gemeentelijke gebouwen de huren marktconform maken	€ 0	Verhoging van lasten voor bewoners.
Op de volgende bouwstenen heeft de genoemde taakstelling van Openbare Werken geen betrekking:			
PMJP (vanaf 2014 gebiedsontwikkeling NOT)^y	a. Investeren in uitvoering PMJP/gebiedsontwikkeling NOT	€ 147.000 (vanaf 2016)	
	b. Na 2015 niet meer investeren in gebiedsontwikkeling NOT	€ 0	Fors gezichtsverlies in de gebiedsontwikkeling NOT en bestuurlijke blamage/aanmaning. Het gaat om cofinancieringsgeld waar de provincie 75% bijlegt.
Grondexploitaties	a. Investeren in gronden en panden waarvan zeker is dat deze in exploitatie kunnen worden genomen	PM	Gemeente voert niet alleen regie maar geeft ook zelf kavels uit. Financiële risico's voor gemeente.
	b. Alleen investeren in strategische grondposities waarvan zeker is dat de gemeente daarvan financieel voordeel heeft	PM	Regie blijft bij de gemeente.
Vitalisering landelijk gebied^k	a. Handhaven inzet voor vitalisering landelijk gebied	€ 60.000	
	b. Halveren inzet voor vitalisering landelijk gebied	€ 30.000	Minder of niet investeren in het landelijk gebied leidt tot verschraling, wat ten koste gaat van de vitaliteit en leefbaarheid en geen nieuwe economische impulsen geeft. Geen mogelijkheden meer voor projecten als aanleg van fietspaden- en wandelnetwerken en plattelandstoerisme.
	c. Stopzetten inzet voor vitalisering landelijk gebied	€ 0	

¹⁵ In de tweede bijeenkomst is deze keuze verder aangescherpt tot "Investeren in en onderhouden van lichtmasten, *aantal lichtmasten verwijderen waar de veiligheid het toelaat*".

Welstandscommissie ^{***16}	a. Instandhouding toetsing/ altijd voorleggen aan stadsbouwmeester	€ ***	
	b. Aantal gebieden aanwijzen die ambtelijk getoetst worden op basis van criteria	€ ***	Is al een proces gaande naar minder regels en meer vrijheid voor de burger. Mogelijke consequenties zijn wildgroei, een grotere hoeveelheid vragen over waarom welke gebouwen wel en niet toegestaan worden.
	c. Geheel welstandvrij bouwen	€ ***	

Voor een aantal taken wordt (op dit moment) geen mogelijkheden gezien voor keuzes/bouwstenen in de Kerntakendiscussie. Het betreft onder andere:

- gevelinventarisatie geluidsonering: hiervoor ontvangt de gemeente subsidie via de provincie, waarmee problemen voor de omgeving wat betreft gevolgen vanwege ruimtelijk beleid kunnen worden weggenomen;
- huis- aan huisafvalinzameling: op taakniveau is geen keuze mogelijk. Wel kan een keuze in de uitvoering gemaakt worden (met financiële consequenties), namelijk tussen betekenismaximalisatie (werkgelegenheid voor mensen uit Twente met arbeidskrachten met afstand tot de arbeidsmarkt) en uitvoering door een marktpartij. Dit vraagstuk is echter geen onderwerp van de Kerntakendiscussie;
- vergunningverlening en handhaving: er worden geen keuzemogelijkheden gezien, aangezien de uitvoering wordt bepaald door diverse wet/regelgeving van hogere wetgevende macht. De huidige insteek is zo minimaal en efficiënt mogelijk, waarnaast nog het proces van RUD-vorming loopt. Ook is uit een inventarisatie van de kostendekkendheid van leges (zoals voor bouwvergunningen) gebleken dat daarin geen keuzemogelijkheden zijn.

¹⁶ Kosten voor de welstandscommissie zijn budgetneutraal, aangezien de kosten worden gedekt door leges. Besparingen zorgen ervoor dat burgers minder gaan betalen. Momenteel vindt een proces plaats met de raad over invulling hiervan.

Domein: bestuur en dienstverlening

Schets van het domein

De gemeente heeft diverse wettelijke taken op het gebied van veiligheid. Allereerst zijn er de bevoegdheden van de burgemeester. Deze is belast met de handhaving van de openbare orde en uitvoering bijzondere wetten. Daarnaast hebben gemeenten ook de regierol op het gebied van lokale veiligheid. Daartoe behoort onder meer de beleidsvorming en uitvoering op het gebied van politie, brandweerzorg en rampenbestrijding en zorg voor de onderwerpen van sociale veiligheid en de coördinatie van het integraal veiligheidsplan en handavingsbeleid. Veel taken op het gebied van veiligheid zijn regionaal belegd bij de veiligheidsregio en regionale uitvoeringsdienst.

De taken op het terrein van bestuur en dienstverlening zijn sterk wettelijk ingekaderd door de Gemeentewet en Algemene Wet Bestuursrecht. Het gaat om de wettelijke bestuursorganen van de gemeente, zoals gemeenteraad, college van burgemeester en wethouders en de burgemeester. Op het terrein van dienstverlening zijn richtlijnen opgesteld (programma Antwoord©) en regelgeving in de maak. Het doel is de dienstverlening van de gemeente als eerste overheid te verbeteren.

Het domein betreft verder enkele bedrijfsvoeringstaken en de algemene middelen van de gemeente. De opzet, omvang en inrichting van de bedrijfsvoering is in grote mate een autonome keuze van de gemeente. De Gemeentewet en Wet waardering onroerende zaken regelen de soorten en wijze van heffing en inning van gemeentelijke belastingen. Binnen deze wetgeving is de gemeente vrij in het vaststellen van belastingsoorten en tarieven. De financiële functie van de gemeente wordt onder andere ingekaderd door de Wet financiering decentrale overheden en het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten.

Recente ontwikkelingen binnen domein

Samenwerking

Per 1 januari 2011 is het onderdeel belastingen (incl. alle personeel) overgegaan naar het GBT. Alle taken op het gebied van belastingen worden voor Losser nu uitgevoerd door het GBT. Inmiddels nemen steeds meer gemeenten deel aan het GBT. Hoe meer gemeenten deelnemen, hoe voordeliger de bijdrage aan het GBT voor Losser wordt.

Per 1 maart 2011 zijn de onderdelen bedrijfsvoering en dienstverlening (incl. alle personeel) overgegaan naar de gemeente Enschede. Enschede levert de diensten aan Losser, conform de bijbehorende dienstverleningsovereenkomsten. Taken als de dienstverlening van burgerzaken, telefonie en ontvangst, personeel en organisatie, communicatie, bestuurssecretariaat, inkoop, financiën, huisvesting en services worden nu door de gemeente Enschede geleverd. Met deze samenwerking is een totale besparing van € 1,2 mln. begroot (per gemeente € 600.000). Het grootste deel van de taakstelling is inmiddels gerealiseerd.

Op dit moment wordt een plan van aanpak opgesteld voor IBO, de Intergemeentelijke BedrijfsvoeringsOrganisatie, waarin de gemeenten Borne, Losser, Almelo en Enschede zullen participeren. De colleges van deze gemeenten hebben inmiddels een principebesluit genomen. Het plan van aanpak zal het 3^e kwartaal van dit jaar gereed zijn.

Per 2013 is de Brandweer overgegaan naar de Veiligheidsregio Twente. Daarmee heeft de gemeente hierop minder invloed en is de dienstverlening minder makkelijk aanpasbaar.

Eerdere bezuinigingen

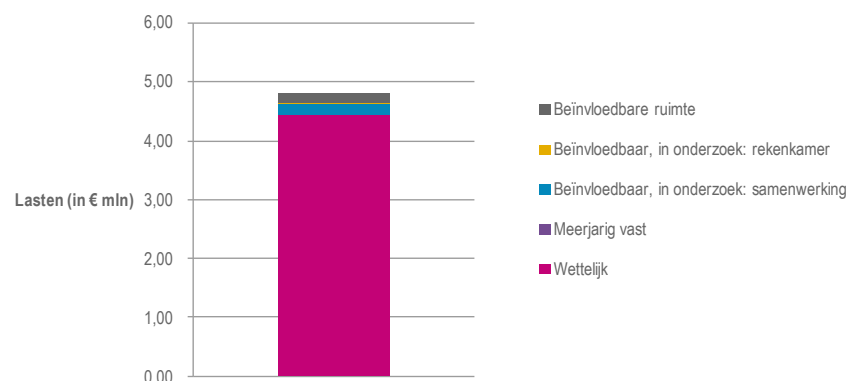
In de bezuinigingsrondes in de Programmabegrotingen 2012 en 2013 zijn (naast de taakstelling op de samenwerking met Enschede) de volgende bezuinigingen van betekenis ingeboekt op het domein "Bestuur en dienstverlening" (zie voor een overzicht van genummerde bezuinigingsvoorstellen en toelichtingen daarop bijlagen 2 en 3):

Programmabegroting 2012	Programmabegroting 2013
<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>	<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>
2. Treasury functie	14. Vermindering ondersteuning griffie
Structureel: € 200.000	Structureel: € 20.000
<i>Bezuinigingsvoorstel:</i>	
4. Versobering bedrijfsvoering ambtelijke organisatie	
Structureel: € 157.000	

Financieel kader domein

Het totale budget (de lasten) van het domein "Bestuur en dienstverlening" bedraagt in het meerjarenperspectief 2015 circa € 4,8 miljoen.

Wettelijk	€ 4.449.000
Meerjarig vast	€ 0
Beïnvloedbaar, in onderzoek	€ 181.000
	samenwerking
	€ 28.000
	rekenkamer
Beïnvloedbare ruimte/netto omvang bouwstenen	€ 143.000

Binnen het domein is een bedrag van € 0,4 aan (specifieke) baten opgenomen, exclusief algemene middelen. Dit betekent dat het financieel saldo van het domein "Bestuur en dienstverlening" € 4,4 miljoen bedraagt. Dit saldo wordt gedekt vanuit de algemene middelen van de gemeente.

Bouwstenen voor begroting

De keuzes uit de bijeenkomsten van 25 april en 16 mei 2013 zijn gearceerd weergegeven.

Product/taak	Bouwstenen	Financiële omvang	Mogelijke consequenties
Professionalisering college	a. Instandhouding van het huidige budget (€ 25.000) voor professionalisering van het college	€ 10.000	-
	b. Vermindering van het budget voor professionalisering van het college € 0 naar € 15.000		Het college krijgt minder mogelijkheden tot professionalisering.
Raadsvergoeding	a. Raadsvergoeding op 100% houden	€ 35.000	-
	b. Raadsvergoeding naar 90% verlagen	€ 17.500	-
	c. Raadsvergoeding naar 80% verlagen	€ 0	-
Ondersteuning raad	a. Instandhouding van budget raadsondersteuning (voor o.a. opleiding, kosten begrotingsraad, kosten externe bezoeken)	€ 35.000	
	b. Korting op het budget voor raadsondersteuning van € 10.000	€ 25.000	Een korting op het budget zorgt er voor dat minder gedaan kan worden, bijvoorbeeld in termen van opleidingen, externe ondersteuning, en externe bezoeken.
	c. Korting op het budget voor raadsondersteuning van € 25.000	€ 10.000	
	d. Korting op het budget voor raadsondersteuning van € 35.000	€ 0	
Voorlichting en communicatie	a. Aanhouden huidige formatie/niveau van communicatie, voorlichting en representatie	€ 50.000	
	b. 0,39 fte minder aan taken inhuren bij Enschede op het gebied van voorlichting, communicatie en representatie	€ 25.000	De ondersteuning aan de organisatie en aan de bestuurders wordt minder.
	c. 0,78 fte minder aan taken inhuren bij Enschede op het gebied van voorlichting, communicatie en representatie	€ 0	

Voor een aantal taken wordt (op dit moment) geen mogelijkheden gezien voor keuzes/bouwstenen in de Kerntakendiscussie. Het betreft onder andere:

- taken op het gebied van dienstverlening: op de kanalen balie en telefonie wordt al de kleinste mogelijke bezetting in gezet en ook in de samenwerking met Enschede is al op het minimale ingezet. Volgens het leidinggevend kader Enschede zit hier geen ruimte meer. Ook is er nog een taakstelling die nog gerealiseerd moet worden, voordat andere voordelen meegenomen kunnen worden;
- samenwerking: in de regio Twente wordt momenteel al een takendiscussie gevoerd;
- rekenkamercommissie: momenteel wordt in NOT-verband een onderzoek uitgevoerd naar de mogelijkheid van een gezamenlijke rekenkamercommissie;
- brandweer: per 2013 is de brandweer (en budgetten) overgegaan naar de veiligheidsregio, waardoor de gemeentelijke invloed beperkt is;
- taken betreffende bestuurs- en raadinformatie: de P&C-cyclus verloopt al strak en de ondersteuning van FGB/S&C ligt al op minimaal niveau.

Tot slot betreffen de volgende bouwstenen slechts een relatief beperkt bedrag. Om die reden komen deze tijdens de Kerntakendiscussie niet aan de orde, maar voor een later moment 'geparkeerd'.

Product/taak	Bouwsteen	Financiële omvang	Mogelijke consequenties
HALT-project	a. Instandhouding HALT-projecten	€ 6.000 (vanaf 2016)	
	b. Stopzetten HALT-projecten	€ 0	Indien de voorlichting over criminaliteit en de gevolgen hiervan stopt, is er een grotere kans op overlast, vernielingen, kleine criminaliteit tijdens de puberteit van deze jongeren. De effecten hiervan kunnen ook invloed hebben op noodzakelijke ondersteuning vanuit het CJG en de jeugdzorg.
Commissie bezwaar en beroep	a. Instandhouding de vergoeding voor commissieleden zijnde niet raadsleden	€ 7.000	
	b. Stoppen met de vergoeding voor commissieleden zijnde niet raadsleden	€ 0	Verminderde aantrekkelijkheid van zitting in de commissie.

8

Toelichting nummering bezuinigingsvoorstellen 2012

Afkomstig uit de programmabegroting 2012 van de gemeente Losser.

Nieuw beleid/Knelpunten (bedrag in € x 1.000)		2012	2013	2014	2015
1	Ombuigingen TopCraft		210	280	252
2	Treasury functie	200	200	200	200
3	OZB verhoging				221
4	Versobering bedrijfsvoering ambtelijke organisatie	102,65	144,42	156,42	156,72
5	Toerisme – voorlichting en promotie	2,15	2,15	2,15	2,15
6	Verhoging leges aanlegvergunning en bestemmingsplannen	8,5	8,5	8,5	8,5
7	Wmo – Uitvoering PGB's	25	25	25	25
8	Wmo – belangengroep mindervaliden	0,46	0,46	0,46	0,46
9	Sportaccommodaties huurverhoging	0,17	0,17	0,17	0,17
10	Zwembad		50	50	50
11	Bijzonder onderwijs	2,3	2,3	2,3	2,3
12	Leerlingenvervoer	22	22	22,55	22,55
13	Onderwijsraad	0,75	0,75	0,75	0,75
14	Kinderopvang	6,5	6,5	6,5	6,5
15	Subsidie overige culturele activiteiten	1,12	2,07	2,07	2,07
16	Monumenten		5,3	5,3	5,3
17	Onderhoud brandkranen	10	10	10	10
18	Ongevallenverzekering	1	1	1	1
19	Vervallen 2 ^e tankautospuit				55
20	Vergoeding oefenuren		8	8	8
21	Beheer markten	1,95	1,95	1,95	1,95
22	Verlaging van de budgetten voor beheer openbare ruimte	4,61	4,61	4,61	100,35
23	Plantsoenen aut. geg. beheer	1,4	1,4	1,4	1,4
24	Verkeersbeleid – acties verkeersveiligheid	8,08	8,08	8,08	8,08
25	Verkeersbeleid – wkzhdn derden		19,89	19,89	19,89
26	Evenementen – huren en pachten				2,1
27	Speeltuinen			49,53	49,53
Totaal bezuinigingen en ombuigingen		398,64	734,55	866,63	1226,81

Toelichting

1. Ombuiging TopCraft

Op 22 september 2011 is in de dagelijks bestuursvergadering GR WOT besloten dat TopCraft 25% moet bezuinigen op het extra benodigd budget. De reeks hebben we vanaf 2013 verwerkt in onze begroting.

2. Treasury functie

Professionele uitvoering van de treasuryfunctie levert een verwacht voordeel op van € 200.000 op begrotingsbasis met ingang van 2012.

3. OZB verhoging

Vanaf 2015 extra verhoging van de OZB met 6,5%.

4. Versobering bedrijfsvoering ambtelijke organisatie

Diverse bedrijfsvoeringsmaatregelen waaronder voordeliger inkopen, nieuwe aanbestedingen en bezuinigingen leveren een besparing op met ingang van 2012.

5. Toerisme – voorlichting en promotie

Terughoudendheid op het gebied van advertenties en publiciteitscampagnes door de gemeente met ingang van 2012.

6. Verhoging leges aanlegvergunning en bestemmingsplannen

Er zijn meer en ingewikkeldere onderzoeken en werkzaamheden op het vlak van “ruimtelijke onderbouwingen” nodig om kwalitatief goede vergunningen en bestemmingsplannen op te kunnen stellen. De verhoging van de leges is nodig om de kosten te blijven dekken. De voorgestelde verhoging (vanaf 2012) loopt in de pas met legestarieven in andere Twentse gemeenten.

7. Wmo – uitvoering PGB's

De administratie van de PGB's wordt nu uitgevoerd door Menzis. Het zelf uitvoeren van deze administratie levert € 50.000 op. De helft van dit voordeel is nodig voor extra inzet van personeel binnen de ambtelijke organisatie. De besparing is met ingang van 2012 te realiseren.

8. Wmo – belangengroep mindervaliden

Beëindiging waarderingssubsidie belangengroep minder validen met ingang van 2012. Belangengroep heeft in 2011 geen subsidie aangevraagd. De Wmo raad fungeert voor de gemeente als adviesorgaan voor Wmo-vraagstukken en kan vanuit die hoedanigheid ook de belangen van de mindervaliden behartigen.

9. Sportaccommodaties huurverhoging

10% huurverhoging voor gebruik sportaccommodaties. Grotendeels gaat deze huurverhoging in per 2015. De verhoging gaat voor de klootschietvereniging in per 2012.

10. Zwembad

De organisatie onderzoekt de mogelijkheden van privatisering van het zwembad. Dit levert tenminste een voordeel op van € 50.000 met ingang van 2013.

11. Autonoom beleid bijzonder onderwijs

Verlaging werkbudgetten voor onderwijs met ingang van 2012.

12. Leerlingenvervoer

Op basis van het huidige gebruik van leerlingenvervoer is er vanaf 2012 sprake van een niet benut deel van het budget.

13. Onderwijsraad

50% korting op het werkbudget voor de onderwijsraad met ingang van 2012.

14. Kinderopvang

Vervallen vrij beschikbaar budget (vanaf 2012) m.b.t. kinderopvang.

15. Overige subsidies culturele instellingen

Verlaging subsidie overige culturele activiteiten met ingang van 2012 (conform uitvoeringsbesluit structurele waarderingssubsidies).

16. Monumenten

Afschaffen incidentele subsidies monumenten met ingang van 2013.

17. Onderhoud brandkranen

Contract met Vitens wordt vanaf 2012 aangepast, dit levert een voordeel op.

18. Ongevallenverzekering

Premie ongevallen verzekering verlaagt als gevolg van een nieuw contract. Het contract wijzigt met ingang van 2012.

19. Vervallen 2e tankautospuit

Levensvatbaarheid van een 2e tankautospuit is afhankelijk van het regionale dekkingplan. Door de aanstaande regionalisering kan de tankautospuit op termijn (2015) mogelijk vervallen.

20. Vergoeding oefenuren

De vergoeding van de oefenuren gaat vanaf 2013 op basis van minimum vergoeding.

21. Beheer markten

Vrij beschik budget vanaf 2012. Het budget is de afgelopen jaren niet benut.

22. Verlaging van de budgetten voor beheer openbare ruimte met 5%

Door het beheer van de openbare ruimte planmatig te benaderen kunnen we op termijn 5% van de onderhoudsbudgetten besparen.

23. Plantsoenen –gegevens beheer

Bedrijfsvoeringsmaatregelen met betrekking tot gegevensbeheer vanaf 2012.

24. Verkeersbeleid

Efficiënter omgaan met beschikbare middelen. Gebruik maken van beschikbare subsidieregeling in het kader van duurzaam veilig.

25. Verkeersbeleid – werkzaamheden derden

Bezuiniging op uitvoering van kleinschalige werkzaamheden vanaf 2013. Kleinschalige werkzaamheden in overleg met politie naar aanleiding van verkeersbesluiten kunnen niet worden uitgevoerd. Aanschaf verkeersborden; afzetpalen plaatsen; inrichten fietssluis.e.d.

26. Evenementen – huren en pachten

Tarieven voor kermis en evenementen verhogen vanaf 2015.

27. Speeltuinen

Vermindering aantal speeltuinen vanaf 2014.

9

Toelichting nummering bezuinigingsvoorstellen 2013

Afkomstig uit de programmabegroting 2013 van de gemeente Losser.

Nieuw beleid/Knelpunten (bedrag in € x 1.000)		2013	2014	2015	2016
1	Taakstellende bezuiniging fusieorganisatie Welzijn		143	143	143
2	Korting budgetten Carint		20	20	20
3	Profijtbeginself – doorbelasten reiniging bij evenementen		11,5	23	23
4	Taakstellende bezuiniging op openbare ruimte		350	380	380
5	Eenmalige korting groot onderhoud wegen	500			
6	Eenmalige korting groot onderhoud gebouwen	300			
7	Efficiency onderhoud openbare ruimte	50	50		
8	Samenwerking waterschap			15	15
9	Uitv. Wmo – woningaanpassing: > € 7.500 niet vergoeden	75	75	75	75
10	Schrappen post onvoorzien gemeente	64	64	64	64
11	OZB verhoging	340	510	289	289
12	Herstructurering adviesraden		5	5	5
13	Wijziging subsidiestelsel		5	10	15
14	Vermindering ondersteuning griffie			20	20
15	Budget onvoorzien Raad schrappen	12,5	12,5	12,5	12,5
16	Verlaging budget economische zaken			2,5	2,5
17	Budget Dimpact	70			
18	Incidentele onttrekking reserve reiniging	400			
19	Tariefsverhoging binnensport/wijziging doorberekening	6	14	14	14
20	OKE wetgeving – vergoeding kosten kinderopvang		22	56	56
21	Afschaffen logopedie		50	50	50
22	Sporthalbeheer	20	20	20	20
23	Verlaging budget aanschaf speelvoorzieningen	5	5	5	5
24	Niet meer verzogen van plaatsen kerstbomen	5	5	5	5
25	Opzeggen abonnementen	12,49	12,49	12,49	12,49
26	Verlaging budget studie en opleiding college	10	10	10	10
27	Vermindering budget rekenkamercommissie	5	5	5	5
28	Aanpassen gemeentelijke bijdrage huish. hulp (Wmo)		100	100	100
Totaal bezuinigingen en ombuigingen		1.875	1.489	1.336	1.341

Toelichting

1. Taakstellende bezuiniging fusieorganisatie Welzijn

Er wordt een taakstellende bezuiniging opgelegd bij de fusieorganisatie, bestaande uit Cluster, Bibliotheek en Muziekschool. De taakstelling bedraagt 143.000 euro van het totale subsidiebedrag dat momenteel aan de drie instellingen wordt verstrekt. Onze insteek is om samen met de instellingen, op basis van een heldere visie, te kijken hoe we zowel een efficiëncyslag als een inhoudelijke kwaliteitsslag kunnen maken.

2. Korting budgetten Carint

Carint krijgt een taakstelling. Het dienstverleningspakket wordt kritisch tegen het licht gehouden.

3. Profijtbeginssel - doorbelasten reiniging bij evenementen

Jaarlijks wordt er door de buitendienst voor circa 400 uur besteed aan evenementen. Werkzaamheden variërend van dranghekken/verkeersborden plaatsen en verwijderen tot het schoonmaken na een activiteit. Daarnaast voor ongeveer € 7.000 aan verwerkings- en materiaalkosten. In de meeste gevallen komt dit ten laste van de gemeenschap. Hetzelfde geldt voor het gebruik van water en energie. Deze kosten zullen worden doorberekend.

4. Taakstellende bezuiniging openbare ruimte

Op basis van planvorming wordt in 2014 € 350.000 en vanaf 2015 € 380.000 structureel bezuinigd op de openbare ruimte. Maatregelen/zoekrichtingen zijn:

- minder (machinaal)vegen,
- omvormen van onderhoudsintensieve plantvakken;
- wegen onderhoud op basis van verkeersintensiteit;
- minder onderhoud door verkoop/afstoten gebouwen;
- inkomsten door meer kostendekkende huur/pacht van gronden en gebouwen;
- verder versoberen van de gladheidsbestrijding;
- temporiseren werkzaamheden, meer in de tijd uitsmeren, minder inhuur extern.

Er wordt een voorschot genomen op de aangekondigde discussie in 2013 over de Kwaliteit van de openbare ruimte waar nu voorshands wordt aangenomen dat een bezuiniging op de openbare ruimte mogelijk is. Bij vermindering van taken is het onvermijdelijk dat er ook uren worden ingeleverd. Hoeveel uren dit betreft wordt nader uitgewerkt.

5. Eenmalige korting groot onderhoud wegen

In 2013 wordt 50% van een jaarcyclus groot onderhoud wegen overgeslagen. Dit levert een aanzienlijke incidentele besparing op. Een jaarcyclus groot onderhoud wegen bedraagt circa € 1.000.000. Rekeninghoudend met aangegane verplichtingen kan in 2013 incidenteel een bedrag van circa € 500.000 bezuinigd worden. Het risico is dat er verder achterstallig onderhoud ontstaat en dat dit kan leiden tot kapitaalvernietiging op de langere termijn.

6. Eenmalige korting groot onderhoud gebouwen

In 2013 wordt ook 50% van een jaarcyclus groot onderhoud gemeentelijke gebouwen overgeslagen. Tevens een aanzienlijke besparing. Een jaarcyclus groot onderhoud gemeentelijke gebouwen (exclusief scholen) bedraagt circa € 600.000. Rekeninghoudend met aangegane verplichtingen kan in 2013 incidenteel een bedrag van circa € 300.000 bezuinigd worden. Ook hierbij geldt het risico dat er verder achterstallig onderhoud ontstaat en dat dit kan leiden tot kapitaalvernietiging op de langere termijn.

7. Efficiency onderhoud openbare ruimte

In de meerjarenbegroting is opgenomen dat in 2015 de werkbudgetten met 5% worden verminderd. Hierbij is afgesproken dat alleen mogelijk is als het 'beheer op orde' is (inclusief mogelijkheden tot reserveringen en vervangingsmogelijkheden). Feitelijk een efficiency maatregel. (€ 96.000 vanaf 2015 e.v. zijn al geboekt.) Voor de jaren 2013 en 2014 wordt taakstellend al een voorschot genomen op het behalen van dit resultaat waarbij de werkbudgetten met 2,5 % worden verminderd. 2013 € 50.000 en 2014 € 50.000.

8. Samenwerking Waterschap

Op 12 september is door het waterschap en de gemeente Losser een intentieovereenkomst ondertekend voor de overdracht van het beheer van de beken, sloten en vijvers in het gebied binnen de bebouwde kom van Losser. Door zowel het beheer van het oppervlaktewater binnen én buiten de bebouwde kom bij het waterschap neer te leggen, kan efficiënter worden gewerkt. Investerings ter verbetering van het watersysteem binnen de bebouwde kom kunnen beter worden afgestemd op investeringen van het watersysteem in het buitengebied. In 2012 wordt geïnterviewd welke beken, vijvers en sloten daadwerkelijk zullen worden overgenomen. Daarna wordt de definitieve overeenkomst gesloten. Voor- en nadelen, alsmede kostenaspecten worden in beeld gebracht. Dit kan betekenen dat er eerst moet worden geïnvesteerd in achterstallig onderhoud. Op basis van de resultaten van dit onderzoek kan nadere besluitvorming plaatsvinden. Onderzocht wordt in hoeverre nog meer efficiëncymaatregelen kunnen worden doorgevoerd door betere afstemming met het waterschap en Rijkswaterstaat.

9. Uitvoering Wmo -woningaanpassing : maximale bijdrage € 7.500

De maximale bijdrage voor een woningaanpassing is € 7.500. In het geval dat de kosten van aanpassing van de woning meer zijn dan € 7.500 en de cliënt kan deze meerkosten niet zelf opbrengen, dan kan de cliënt ervoor kiezen om te verhuizen en gebruik te maken van de verhuiskostenvergoeding. Verwacht wordt dat dit tot een vermindering van uitgaven leidt ad € 75.000 per jaar.

10. Schrappen post onvoorzien gemeente

De organisatie heeft een budget onvoorzien. Hier worden kosten uit betaald die voorafgaand aan het jaar niet voorzien zijn. Uit dit budget zijn afgelopen jaar bijvoorbeeld de inwonersenquête betaald en het uitvoeringsbudget voor de notitie 'Mensenwerk'. Onvoorziene uitgaven kunnen vanaf nu dus niet meer binnen de begroting worden gedekt.

11. OZB verhoging

Bij de voorstellen tot bezuinigingen in de begroting 2012 is de OZB in 2015 verhoogd met 6,5%. Bij de voorstellen in deze begroting gaan we uit van een verhoging van de OZB vanaf 2013. De voorgestelde verhoging in 2013 is 10%. De voorgestelde verhoging vanaf 2014 is 15%, inclusief de voorstellen uit de begroting van 2012. Er wordt maximaal ingezet op het behalen van voordelen uit de samenwerking met verbonden partijen. Voordelen die we hierin kunnen behalen willen we inzetten om de extra verhoging vanaf 2014 van 5% ten opzichte van 2013 terug te draaien bij de eerstvolgende begroting.

12. Herstructurering adviesraden

Een vorm van participatie is gewenst en op sommige onderdelen ook verplicht. De gemeente is niet verplicht om hier een subsidie voor te verstrekken. Maar in de huidige situatie is de hoogte van de subsidie minimaal nodig om de raden te faciliteren in de uitvoering van hun werkzaamheden. Door herstructurering van deze adviesraden verwachten wij wel een besparing te kunnen realiseren.

13. Wijziging subsidiestelsel

Daarnaast kennen we zogenaamde waarderingssubsidies. Vorig jaar is het Uitvoeringsbesluit voor structurele waarderingssubsidies vastgesteld. Daarbij is een onderscheid gemaakt in een drietal categorieën. Gemeentelijke belangen (€ 212.500), jeugdsportsubsidies (€ 29.000) en vrijwilligerssubsidies (€ 24.000). Door een heroverweging te maken ten aanzien van het verstrekken van subsidies en de grondslag van het subsidiëren om te vormen naar resultaatafspraken verwachten wij hier een bezuiniging op te realiseren van op termijn € 15.000.

14. Vermindering ondersteuning griffie

De ondersteuning vanuit de griffie zal met ingang van 2015 met € 20.000 worden verminderd. Wij verwachten deze besparing te kunnen realiseren omdat de gemeenteraad overgaat op digitaal vergaderen en er daarnaast binnenkort met een raadsinformatiesysteem gewerkt wordt.

15. Budget onvoorzien Raad schrappen

De gemeenteraad heeft ook een budget onvoorzien. Uit dit budget zijn afgelopen jaar bijvoorbeeld de kosten voor de nostalgische raad betaald en de kosten die gemaakt zijn bij de komst van de nieuwe burgemeester. Aangezien we jaarlijks onvoorzienne uitgaven hebben is het niet verstandig om dit volledige budget te schrappen. Ook hierbij moet opgemerkt worden dat onvoorzienne uitgaven vanaf nu dus niet meer binnen de begroting kunnen worden gedekt.

16. Verlaging budget economische zaken

Het budget wat nog beschikbaar is op het gebied van economische zaken wordt met name ingezet om ondernemers te stimuleren en soms te faciliteren (onder andere voor ondersteuning bij het opzetten van ondernemersbijeenkomsten en dit aan te jagen). We hebben een bezuiniging met ingang van 2015 van € 2.500 verwerkt in de begroting. Er resteert vanaf 2015 nog een budget van € 12.500.

17. Budget Dimpact

In de begroting 2012 e.v. was er rekening gehouden met een jaarlijkse bijdrage Dimpact ad. € 70.000 ingaande 2013. De verwachting is dat Losser voor 2013 nog geen bijdrage hoeft te doen, omdat we nog niet over zijn op Dimpact. Invlechting moet nog plaatsvinden.

18. Incidentele onttrekking reserve reiniging

Uit de reserve reiniging wordt eenmalig een bedrag van € 400.000 gehaald.

19. Tariefsverhoging binnensport/wijziging doorberekening

Het sporthaltarief wordt vanaf seizoen 2013/2014 met 10% verhoogd. Het gymzaaltarief en het sportzaaltarief worden afgeleid van het sporthaltarief. De afgeleide percentages worden verhoogd: het gymzaaltarief van 33,33% naar 40% en het sportzaaltarief van 60% naar 70%.

20. OKE wetgeving - vergoeding kosten kinderopvang

Op grond van de OKE-wetgeving kent de gemeente Losser de regeling tegemoetkoming kosten kinderopvang. Doel van deze regeling is het verstrekken van een tegemoetkoming voor de kosten van opvang voor kinderen in de leeftijd tussen 2,5 en 4 jaar waarvan ouders niet in aanmerking komen voor een tegemoetkoming op grond van de Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzaalwerk (belastingvoordeel voor werkende ouders). Deze gemeentelijke regeling wordt ingetrokken. Dit levert in 2014 een besparing op van € 22.400 en

vanaf 2015 structureel € 56.000. Nadeel hiervan is dat kinderen uit kostwinnersgezinnen minder of niet deelnemen aan voorschoolse voorzieningen en mogelijk achterstand oplopen.

21. Afschaffen logopedie

Per 2013 is er 0,84 fte beschikbaar voor preventieve logopedie, nadat het curatieve deel (behandelingen) tijdens een eerdere bezuinigingsronde reeds is afgeschaft. Preventieve logopedie wordt vanaf 2014 ook niet meer gefinancierd door de gemeente. Gezien de financiële situatie zijn we genoodzaakt deze financiering te beëindigen.

22. Sporthalbeheer

Op dit moment hebben we drie sporthalbeheerders, waarvan één WIW'er. Door de afbouw van gesubsidieerde arbeid blijven er vanaf 1 augustus 2012 twee sporthalbeheerders over. Volgens planning start Domijn in september 2013 met de bouw van het Kulturhus in Overdinkel. Dan hoeft de gemeente geen beheerder meer in te zetten bij de Spil. Op deze manier kunnen we het wegvallen van de WIW'er opvangen. Verder wordt op dit moment gewerkt aan een nieuw beheerrooster. Waarbij wordt gekeken naar een lagere inzet van beheerders. Dit kan leiden tot een besparing.

23. Verlaging budget aanschaf speelvoorzieningen

Wij zijn als gemeente niet verplicht om speelvoorzieningen aan te leggen. Wel zijn we verplicht om de speelvoorzieningen die we in eigendom hebben te onderhouden. Het totaalbudget voor de aanschaf van speeltoestellen bedraagt jaarlijks € 50.000. Hierop wordt € 5.000 bezuinigd.

24. Niet meer verzorgen van plaatsen kerstbomen

Met ingang van 2013 worden er door de gemeente in de kerkdorpen geen kerstbomen meer geplaatst. Dit levert een besparing op van € 5.000 structureel.

25. Opzeggen abonnementen

Het abonnement voor de website 'www.rechtopwmo.nl'/'www.rechtopbijstand.nl' wordt opgezegd. Onze burgers kunnen namelijk voorgelicht worden via onze eigen website en daarnaast is er via vele andere kanalen informatie te vinden over Wmo en bijstand. Deze maatregel levert een besparing op van € 12.500.

26. Verlaging budget studie en opleiding voor het college

Wij stellen voor om het budget studie en opleiding voor het college terug te brengen naar € 25.000. Dit levert een besparing op van € 10.000.

27. Vermindering budget rekenkamercommissie

We stellen voor om het budget van de rekenkamercommissie te verminderen met € 5.000. Er resteert dan nog een budget van € 22.000.

28. Aanpassen gemeentelijke bijdrage Huishoudelijke Hulp (Wmo)

Op grond van prestatieveld 6 van de Wmo kunnen burgers een beroep doen op individuele voorzieningen, te denken aan hulp in de huishouding, rolstoelen en aanpassingen in woningen. Bij de afgifte van een indicatie voor hulp bij het huishouden heeft de burger nu de keuze uit een persoonsgebonden budget (PGB) of Zorg in natura. In het geval van een PGB ontvangt de burger € 15,20 per geïndiceerd uur noodzakelijke huishoudelijke hulp en koopt de burger daarvoor zelf de hulp in (in veel gevallen familie, kennissen of bureaus).

In geval van Zorg in natura wordt de hulp geleverd door een van de partijen die daarvoor door de gemeente zijn gecontracteerd en vindt de verrekening plaats met de partij die hulp levert en niet met de burger. De gemeente betaalt op grond van de huidige contracten voor Zorg in natura € 19,29 per uur. Het voorstel is om het onderscheid in PGB en Zorg in natura te laten vervallen. De cliënt koopt dan in alle gevallen zelf de benodigde hulp in bij lokale of regionale aanbieders en de gemeente draagt bij in de kosten middels een vast te stellen bedrag per uur noodzakelijke hulp dat ligt tussen € 15,20 en € 19,29. Dit kan leiden tot een besparing tussen de € 100.000 en € 200.000. Inmiddels is gebleken dat ook de gemeente Enschede onderzoekt of en op welke wijze deze wijziging kan worden doorgevoerd. De afdeling WIZ is daarover met de gemeente Enschede in overleg.

Uitleg bij het Excel-document

Naast het document met keuzes uit de Kerntakendiscussie en dit bijlagenboek beschikt u over een Excel-document. Dit document bevat het meest actuele overzicht van taken van de gemeente Losser, opgesteld aan de hand van de begroting van 2015.

In het document maken wij onderscheid naar:

1. wettelijke taken (kolom A);
2. meerjarig vastliggende taken (kolom B);
3. beïnvloedbare ruimte (kolom C).